

110296

Dokument nr. 5.

(1945.)

Forhandlinger i den utvidede utenrikskomite og i Stortinget den 8 april 1940.

(Fra Stortingets presidentskap.)

Mandag den 8 april 1940 brakte avisene med store overskrifter melding om skarpe noter fra den britiske og franske regjering som var overbrakt i Oslo — og i London og Paris. Om formiddagen ble det meldt i kringkastingen at England hadde lagt ut miner på norsk sjøterritorium, og avisene sendte ut ekstrablad.

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomité møtte kl. 10. Stortinget hadde møte for åpne dører kl. 17,15 og for lukkede dører kl. 17,35.

Det meste av referatet fra ettermiddagsmøtet ble omsendt til talerne i løpet av aftenen og er gått tapt; de avsluttende tårner ble gjort ferdige på Hamar. Referentsjefen som fra Elverum måtte reise til Nybergsund og derfra tilbake til Oslo, hadde truffet avtale med stenografene om deponering av stenografihefter og referater på fylkeskontoret i Hamar. Uten varsel til referentsjefen ble de deponerte stenogrammer og referater i begynnelsen av juni sendt til Oslo til formannen i det nettopp opprettede administrasjonsråd, som på henvendelse meddelte at alt var brent.

Imidlertid har man funnet et hefte tilhørende en av stenografrevisorene som etter møtet på Elverum bodde på et annet sted enn de

øvrige stenografer. Dette hefte inneholder referatet av den større del av møtet i utenrikskomiteen. Likeledes har det lyktes å tilveiebringe referatet av en del av Stortingsforhandlingene. I dette referat mangler utenriksministerens redegjørelse som åpnet debatten. Men denne redegjørelse var i det vesentlige en gjentakelse av redegjørelsen som var gitt utenrikskomiteen, med forelesning in extenso av de noter som der var referert. Likeledes mangler et innlegg fra forsvarsministeren, statsråd Ljungberg, og begynnelsen av et lengere innlegg av hr. J. L. Mowinckel. Imidlertid utfylles det manglende ved referatet av hans innlegg i utenrikskomiteen.

For å gjøre billedet fullstendig har man også tatt med utenriksministerens meddelelse i åpent møte om ettermiddagen.

Enkelte av presidentskapets medlemmer var i tvil om hvorvidt det var riktig å utgi et bruddstykke av en viktig debatt. Men etterat man har funnet referatet fra utenrikskomiteens møte, gir de to ufullstendige referater et så vidt fyldig bilde av det som skjedde, at presidentskapet har funnet å måtte benytte den bemyndigelse som ble gitt av Stortinget til å offentliggjøre referatene.

X
X
Madsen
S. V.
X
X

I Stortingets presidentskap, Oslo 7 august 1945.

C. J. Hambro.

Fr. Monsen.

N. M. Kverneland.

Jon André.

G. Natvig Pedersen.

Knut Markhus.

Møte i den utvidede utenrikskomité mandag
den 8 april 1940 kl. 10—11,30.

Formann: H a m b r o.

Formannen: Alfred Madsen er permittert. I hans sted er innkalt Samuelsen.

Thorvik har det vært umulig å nå. Jeg skulle anta at han kommer til byen med formiddagstoget, som skulle være inne kl. 10. Hans varamann Versto har heller ikke vært å finne.

Magnus Nilssen er bortreist.

Utenriksministeren har bedt om å få dette møte med en gang i anledning av den melding som formodentlig de fleste hørte i morges i radio, eller har sett ved oppslag i avisene.

Statsråd Koht: Eg har bede om at kommanderende admiral måtte få koma her.

Formannen: Ja, det er ringt etter ham.

Statsråd Koht: Eg går ut ifrå likesom formannen, at i det minste dei fleste medlemmer av nemnda har høyrte det som er kunngjort i dag gjenom Kringkastinga. Men det ville kanskje vera best for samanhengen si skuld å gjeva opplysning om det som har gått for seg i fyrevæg. Det som er hendt i dag morges, er sjølvsaugt det alvorlegaste av alt, for det er eit direkte tiltak mot Noreg. Men eg bør vel til opplysning for utanriksnemnda lesa den noten som eg fekk fredag kveld frå den britiske og den franske minister. Det er den noten som det har stått om i blada vart gjeven til den norske og den svenske sendemann både i London og i Paris søndag kveld og vart avgjeven i Oslo og Stockholm fredag kveld. Denne noten lyder i omsetjing slik — det er sett opp her, det vart gjort litt fort, men det skulle svara til teksten:

1. «Jeg har den ære å meddele Dem at Hans Majestets regjering som under samråd med den franske regjering har overveid de forhold som har sammenheng med avslutningen av krigen mellom Sovjetunionen og Finland og den stilling den norske regjering inntok dengang, føler seg nødt til like overfor den norske regjering å gjøre gjeldende følgende betraktninger:
2. De tre siste måneders begivenheter har vist at uansett det norske og det svenske folks ønsker er den tyske regjering ikke villig til å innrømme den norske og den svenske regjering den handlefrihet i utenlandske anliggender som de er berettiget til. Hans Majestets regjering har en sympatisk forståelse av den vanskelige stilling som de to

regjeringer er brakt i som en følge av den tyske regjeringens trusler og påtrykk, men skjønt Hans Majestets regjering beklager denne tingenes tilstand, er den nødt til derav å trekke den uunngåelige slutning at de to regjeringer under de nåværende omstendigheter ikke kan handle fritt. Dernest: rent bortsett fra den politikk som den norske og svenske regjering faktisk måtte bli nødsaget til å følge, kan de allierte regjeringer ikke lenger finne seg i den nå bestående tilstand hvorunder Tyskland fra Norge og Sverige trekker til seg ressurser som er vitale for landets krigsproduksjon, og nyter lettelser i disse land som bringer de allierte i en farlig mindrebegunstiget stilling. De føler derfor at øyeblikket er inne til åpent å gjøre den norske regjering oppmerksom på visse vitale interesser og krav som de allierte akter å vareta og gjennomføre med ethvert middel som de måtte finne nødvendig.

3. De vitale interesser og krav som de allierte regjeringer ønsker å bringe til den norske regjeringens kunnskap, er følgende:

- a) De allierte regjeringer kan ikke finne seg i noe nytt angrep på Finland hverken fra Sovjet-regjeringen eller fra den tyske regjering. I tilfelle av at et slikt angrep finner sted, vil derfor enhver avvisning fra den norske regjering av å lette de allierte regjeringens bestrebelse for å komme Finland til hjelp på en hvilken som helst måte de måtte finne passende, og enn mer ethvert forsøk på å forhindre en slik hjelpeaksjon bli betraktet av de allierte regjeringer som et tiltak som bringer deres vitale interesser i fare.
- b) Enhver rent politisk avtale som Norge måtte inngå med Tyskland vil av de allierte regjeringer bli betraktet som en uvennlig handling, selv om den ble påskutt å gjelde forsvaret av Finland. Enhver skandinavisk allianse som inneholder bestemmelser siktede på å motta hjelp fra Tyskland og som følgelig bringer de skandinaviske land i et særlig politisk forhold til Tyskland, vil bli betraktet som rettet mot de allierte.
- c) Ethvert forsøk fra Sovjets regjering på å oppnå fra Norge en basis på Atlanterhavskysten ville være imot de allierte regjeringers vitale interesser.
- d) De allierte regjeringer vil ha å treffe de nødvendige forholdsregler for å beskytte sine interesser hvis den norske regjering skulle avslå, trekke tilbake eller foreta noen innskrenkninger i de lettelsene vedrørende handel og skipsfart som de allierte regjeringer finner av betyd-

Koht

13. 3. 40
Notat
5. 4. 40

y)

12

X
13.

X 13.

X

ning for krigsførselen, og som det ikke er urimelig av en nøytral regjering å innrømme.

- e) Videre kan de allierte, som jo fører krigen for mål som er like meget i de små staters interesse som i deres egen, ikke tillate at krigens gang blir påvirket imot dem ved fordeler som Tyskland oppnår av Norge eller Sverige. De gjør derfor oppmerksom på at de forbeholder seg retten til å ta de forholdsregler de måtte finne nødvendige for å hindre Tyskland i å oppnå fra disse land tilførsler eller lettelser som for krigsførselen vil være til fordel for Tyskland eller vil virke imot de alliertes interesser.

4. Den tyske regjering har allerede krenket og fortsetter å krenke Norges rettigheter når den føler at den kan gjøre det ustraffet, og den norske regjering er ute av stand til å sikre seg oppreisning. Norske, svenske og andre nøytrale lands skip blir angrepet og ødelagt nesten daglig av tyske undervannsbåter, miner og flyvemaskiner, i åpen tross av folkerett og med overlagt ringeakt for det medfølgende tap av menneskeliv. De allierte vil ganske visst ikke følge dette eksempel på umenneskelighet og vold, og hvis og når en heldig gjennomførelse av krigen tvinger dem til å ta særlige forholdsregler vil den norske regjering forstå hvorfor de gjør det. Det vil være for å opprettholde de prinsipper som de skandinaviske folk og regjeringer selv ønsker å se som rådende, og til forsvar for de mindre stater i Europa, deres rettigheter og selve deres eksistens.

Disse formål kan bare bli oppnådd gjennom seier for de alliertes sak; og de allierte regjeringer føler seg sikker på at dette er et forhold som man i Norge vil vite å vurdere.»

Kva eg svara på dette då eg fekk det munnleg, vil eg ikkje taka opp tida med nå, for det har ingen ting å seia lenger i denne samanheng.

I morges hadde eg ein samtale med den svenske utanriksminister, som då hadde fått den same noten. Vi dryfte spursmålet. Han hadde spurt både den britiske og den franske minister om dei kjende til noko slag tiltak som ville bli gjort med ein gong frå britisk og fransk sida, og fekk det svar at det visste dei ingen ting om. Og vi hadde i går korkje utanriksminister Günther eller eg, nokon tanke om at det ville bli gjort noko fort. Vi hadde fått ein note som det skulle bli svart på. Eg hadde ikke høve til å leggja fram noten eller nemna noko av dette for Regjeringa. Det

fall slik at dei hadde regjeringssmøte i Sverige, og då fekk dei det straks. Eg får vedgå at eg trudde ikkje det var naudsynt å gjera det straks då, og eg hadde avtalt med stortingspresidenten at vi skulle be utanriksnemnda møta tysdag morgon for å dryfta det svar som vi skulle gi på den britiske og den franske noten.

Nå har det då hendt i dag tidleg kl. litt fyre 6, at den britiske og den franske minister baa tvo har vore i Utanriksdepartementet og avgjeve ein ny note, som er melding om ting som alt er sette i verk. Denne noten har vi ikkje i departementet fått tid til å laga ei omsetjing av, men denne eg har her, har eg fått frå telegrambyrået. Eg fekk den i denne stunda og har ikkje før lesi den igjennom. Skulle eg støyta på ting som eg vel kann minnest ikkje skulle vera heilt rett, skal eg seja frå. Denne noten frå i dag tidleg lyder slik:

1. «I de siste uker er den tyske krigsførsel mot alle nasjoners handelsflåter blitt skjerpet og drevet med enda større brutalitet enn før. Antallet av nøytrale skip som er tilintetgjort ved tyske angrep er nå over 150, og antallet av nøytrale liv som er tapt er nesten ett tusen. Disse angrep er i nesten ethvert tilfelle blitt utført mot de anerkjente regler for krigføring, som oftest under forhold som viser det største barbari, og i mange tilfelle uten den ringeste rettferdiggjørelse for inngrep av noen art mot skipene.

Tyskland har proklamert at det betrakter seg som berettiget til å ødelegge ethvert nøytralt skip på vei til enhver britisk havn; deri innbefattet kontrabandekontrollhavner, og det har enn videre forekommet gjentatte ganger at handelsskip er blitt tilintetgjort på reise mellom to nøytrale havner når skipene ikke hadde noen tanke om å anløpe noen britisk havn i det hele tatt. Det er åpenbart at den tyske regjering er gått i gang med en uinnskrenket ødeleggelseskampanje på alle hav hvor deres unotifiserte miner er lagt, eller hvor deres undervannsbåter er i stand til å operere.

2. Mens i de siste uker de største tap har falt på den nøytrale skipsfart, har også britiske og allierte skip lidd fordi det føres en slik ødeleggelsespolitikk, som har fått en videre utvikling derved at britiske og nøytrale trawlere og fiskebåter blir bombet fra luften og mannskapene beskyttet med maskingevær. Det har hittil vært alminnelig anerkjent at fiskefartøyer er av uskadelig karakter, men dette har ikke hindret Tyskland i å foreta henvend 200 angrep på fiske-

fartøyer i den hensikt å senke dem og myrde deres mannskaper. Selv fyrskip, hvis oppgave er å beskytte alle nasjoners skipsfart, og som ved internasjonal sedvane er behandlet som ikkestridende, og deres besetninger er blitt hensynsløst angrepet med bomber.

3. Det er et forhold som fortjener å bli stadig understreket at disse tyske angrep med overlegg sikter på å tilintetgjøre nøytrale liv og nøytral eiendom, og det er til overmål klart at hensikten bak dem er ren terrorisme. På den annen side har de allierte aldri tilintetgjort eller skadet et eneste nøytralt skip eller tatt et eneste nøytralt liv. Tvert imot, de har ikke bare berget liv når det gjaldt uskyldige offer for disse tyske voldshandlinger, men de har enn ikke unnlatt å redde fra drukning tyske flyvere og undervannsbåtmannskaper som har gjort seg skyldige i de inhumane voldshandlinger som er nevnt.
4. Stillingen er derfor den at Tyskland åpenlyst krenker nøytrale rettigheter i den hensikt å skade de allierte land, og samtidig krever den strengeste iakttagelse av nøytralitetens regler når som helst slik iakttagelse vil sikre det en fordel. Folkeretten har alltid anerkjent en krigførende makts rett til, når dens fiende systematisk har tydd til lovstridige metoder, å foreta slike motforanstaltninger som er avpasset etter den situasjon som er skapt ved fiendens lovstridige atferd. Selv om slike motforanstaltninger ikke er lovlige under vanlige forhold, blir de, og anerkjennes i alminnelighet for å bli, lovlige i betraktning av den annen krigførende makts lovbrudd. De allierte regjeringer mener seg derfor berettiget til å skride til slike motforanstaltninger som de må finne passende under disse foreliggende forhold.
5. De allierte regjeringer har bemerket at en stor del av de tap som er påført nøytrale land, både av menneskeliv og av materiell, har falt på den norske handelsflåte. Mens den tyske regjering gjentatt senker norske skip og myrder norske sjøfolk, fortsetter den allikevel å kreve av den norske regjering den mest utstrakte bruk av norsk territorialfarvann for sin egen handel, og den norske regjering har endog følt seg forpliktet til å gi tyske skip væpnet eskorte i disse farvann, mens den er ute av stand til å treffe effektive forføyninger på åpent hav mot tysk brutalitet, som Norges egne skip har vært offerne for.
6. Hvorledes enn de faktiske retningslinjer måtte være for den politikk som den norske regjering på grunn av tyske trusler og tysk

press er tvunget til å følge, kan de allierte regjeringer ikke lenger stilltiende finne seg i den nåværende tingenes tilstand under hvilken Tyskland mottar ressurser av vital betydning for dets fortsatte krigføring og oppnår lettelsler av Norge som bringer de allierte i en farlig mindrebegunstiget stilling. De har derfor allerede gitt den norske regjering varsel om at de forbeholder seg retten til å ta slike skritt som de måtte finne nødvendige for å hindre Tyskland fra å oppnå i Norge ressurser eller lettelsler som i krigsførselens interesse vil være til fordel for Tyskland eller bringe de allierte i en mindre fordelaktig stilling. Hvis en heldig gjennomføring av krigen nå tvinger dem til å ta slike skritt, vil verdensopinionen ikke være sen om å anerkjenne både den nødvendighet under hvilken de er tvunget til å handle, og hensikten med deres handling. Deres mål i denne krig er å gjennomføre de prinsipper som de mindre stater i Europa selv ville ønske å se seire, og av hvilke selve disse staters eksistens til syvende og sist avhenger. De allierte vil, selvfølgelig, aldri følge det tyske eksempel på brutalitet og vold, og ethvert skritt som de beslutter å ta, vil alltid bli utført i overensstemmelse med humanitetens bud.

7. Hans Majestets regjering i Storbritannia og den franske regjering har følgelig besluttet å nekte fienden den fortsatte bruk av strekninger av territorialfarvann som åpenbart er av særlig verdi for ham, og de har derfor bestemt å forebygge den uhindrede gjennomfart av skip lastet med krigskontrabande gjennom norsk territorialfarvann. Overensstemmende med dette gir de herved varsel om at følgende områder av norsk territorialfarvann er blitt farlige for skipsraften på grunn av miner. Skip som går inn i disse farvann, vil gjøre det på egen risiko:

Så kjem heile opprekninga med tal på lengde- og breddegrader. Dei område der desse minene er lagde ut, trur eg ein kann rekna stutt sagt er området utanfor Stad, utanfor Bud i Romsdal og utanfor Vestfjorden, tvert over Vestfjordgapet og heilt ute, men innanfor norsk område. Det er såleis 3 område der det er lagt ut miner:

Stadlandet.¹

Et område avgrenset av den norske kyst og en linje som følger følgende punkter:

- 1) 62 (toogseksti) grader 11 (elleve) minutter 06 (seks) sekunder nordlig bredde,

¹ Dette avsnitt under punkt 7, punktene (1)–(6), ble ikke referert i dette møte.

- 5 (fem) grader 06 (seks) minutter 12 (tolv) sekunder østlig lengde.
- 2) 62 (toogseksti) grader 09 (ni) minutter 24 (fireogtjue) sekunder nordlig bredde, 5 (fem) grader 00 (null) minutter 13 (tretten) sekunder østlig lengde.
 - 3) 62 (toogseksti) grader 09 (ni) minutter 18 sekunder nordlig bredde, 4 (fire) grader 49 (niogfirti) minutter 30 (trediv) sekunder østlig lengde.
 - 4) 62 (toogseksti) grader 19 (nitten) minutter 30 (trediv) sekunder nordlig bredde, 5 (fem) grader 05 (fem) minutter 36 (seksogtredve) sekunder østlig lengde.
 - 5) 62 (toogseksti) grader 12 (tolv) minutter 00 (null) sekunder nordlig bredde, 5 (fem) grader 009 (ni) minutter 00 (null) sekunder østlig lengde.

Bud.

Et område avgrenset av den norske kyst og en linje som følger de følgende punkter:

- 1) 62 (toogseksti) grader 58 (åtteogfemti) minutter 27 (sjuogtjue) sekunder nordlig bredde 7 (sju) grader 05 (fem) minutter 30 (trediv) sekunder østlig lengde.
- 2) 63 (treogseksti) 03 (tre) minutter 30 (trediv) sekunder nordlig bredde, 6 (seks) grader 21 (enogtjue) minutter 00 (null) sekunder østlig lengde.
- 3) 63 (treogseksti) grader 07 (sju) minutter 12 (tolv) sekunder nordlig bredde, 7 (sju) grader 04 (fire) minutter 30 (trediv) sekunder østlig lengde.
- 4) 62 (toogseksti) grader 59 (niogfemti) minutter 24 (fireogtjue) sekunder nordlig bredde, 07 (sju) grader 07 (sju) minutter 15 (femten) sekunder østlig lengde.

Vestfjorden.

Et område avgrenset av den norske kyst og en linje som følger de følgende punkter:

- 1) 67 (sjuogseksti) grader 24 (fireogtjue) minutter 40 (firti) sekunder nordlig bredde 14 (fjorten) grader 34 (fireogtredve) minutter 00 (null) sekunder østlig lengde.
- 2) 67 (sjuogseksti) grader 27 (sjuogtjue) minutter 30 (trediv) sekunder nordlig bredde, 14 (fjorten) grader 34 (fireogtredve) minutter 00 (null) sekunder østlig lengde.
- 3) 67 (sjuogseksti) grader 28 (åtteogtjue) minutter 55 (femogfemti) sekunder nordlig bredde, 14 (fjorten) grader 06 (seks)

minutter 45 (femogfirti) sekunder østlig lengde.

- 4) 67 (sjuogseksti) grader 33 (treogtredve) minutter 55 (femogfemti) sekunder nordlig bredde, 13 (tretten) grader 51 (enogfemti) minutter 30 (trediv) sekunder østlig lengde.
- 5) 67 (sjuogseksti) grader 37 (sjuogtredve) minutter 55 (femogfemti) sekunder nordlig bredde, 14 (fjorten) grader 02 (to) minutter 15 (femten) sekunder østlig lengde.
- 6) 67 (sjuogseksti) grader 26 (seksogtjue) minutter 20 (tjue) sekunder nordlig bredde, 14 (fjorten) grader 38 (åtteogtredve) minutter 30 (trediv) sekunder østlig lengde.»

og så står det dessutan noko som ikkje er komi med i dette frå telegrambyrået, så eg må taka det etter den engelske teksten eg har med her:

8. «Ein vil leggja merke til at utleggjinga av miner på desse område ikkje på nokon måte vil hindra tilgangen for norske borgarar og skip til å gå inn i hamner og strandsteder.
9. I tanke på at det skal verta minst mogleg chance for at norske eller andre skip uforvarande går inn på desse område, førenn det har vorti tid til å varna dei at miner er lagde ut, er det gjort den skipnaden at britiske orlogsskip skal halda vakt i ei tid av 48 timar etter den fyrste minen er lagd ut på kvart område. Dette tiltak i hop med varning utsend gjennom Kringkastinga, skulle heilt ut syrgje for trygd for skipsferdsla.»

Formannen: Jeg vil bare underrette utenriksministeren om at den svenske utenriksminister står i telefonen inne på statsrådsværelset og gjerne vil komme til med én gang, og jeg går ut fra at utenriksministeren kanskje vil ta ham i telefonen. Men før utenriksministeren går, var det en liten praktisk ting jeg ville nevne. Jeg vil spørre om det ikke bør hindres at det sendes ut ekstranummer så å si hver annen time utover dagen om møtet i utenrikskomiteen og om denne sak. Vidnes mener at det ikke er «turvande». Pressen har sagt, at når utenrikskomiteen ønsker at de skal nøye seg med de vanlige oppslag, vil de gjøre det. Jeg har på forhånd sagt til Kringkastingen, som spurte om de kunne gi almenheten beskjed hver time, at jeg benyttet meg av den kontraktmessige rett Telegrambyrået har, til å nekte dem rett til enhver ekstra utsending. Jeg tror at det unø-

MS!
H. H.

Hambro

X
MS!

MS!
H. H.

Handwritten notes and arrows at the bottom of the page.

dig vil skape panikk. Jeg vil gjerne høre hva utenriksministeren kan si. De venter her ute.

Statsråd Koht: Eg har for min part sagt til alle som har vendt seg til meg, at eg går ut ifrå at det vil koma ei erklæring til ålmenta frå dette møte, og at de burde vente til den erklæringa kom ut, så samstundes med meldinga om dette som er gjort av Storbritannia og Frankrike, kunne vi senda melding om vi i tilfelle gjorde noko.

Formannen: Jeg tror det er riktig. Jeg tror ikke at det tjener noe hensyn at det stadig sendes ekstraoppslag ut på gaten og skapes hysteri. Men jeg går ut fra at det blir gitt melding fra dette møte.

Statsråd Koht: Eg har litt meir å seja, så eg kann få halda fram seinare.

Formannen: Nå kommer kommanderende admiral og admiralstabssjefen, og vi kan jo i mellomtiden få nærmere beskjed om sperreområdene — eller om det er noen som har spørsmål å gjøre.

(Til kommanderende admiral:)

Vi har nettopp fått meddelt innholdet av de alliertes noter med en antydning av de områder hvor miner er lagt ut. Og mens vi venter på utenriksministeren, som står i stats-telefonsamtale med Stockholm, vil jeg gjerne spørre om kommanderende admiral eller admiralstabssjefen kunne gi noen mer detaljerte opplysninger om hvilke områder det er som er minesperret, og be opplyst hvorvidt miner allerede er utlagt, og hvorledes det har vært mulig at miner kunne legges ut uansett det norske oppsyn.

J. L. Mowinkel: Kan vi ikke få karter?

(Sjøkartet hentes fra utenrikskomiteens varelse.)

Admiral Diesen: Da vi kl. 6 i morges fikk den engelske beskjed, ble det av den engelske marineattaché levert nede i Admiralstabens etterretningskontor de 3 steder hvor engelskmennene har sagt at det skal legges ut miner. Det er, for å ta det nordfra, først farvannet omkring Lervåg. Ved Narvik er det, så vidt jeg kan se av meldingene som er innløpet, lagt ut minefelter mellom Landegode og fastlandet og over hele Vestfjorden. Det er dessuten sperret utover på en ca. 8 nautiske mils strekning, så det både er total sperring av det norske territorium og delvis sperret utenfor. Etter den siste melding vi har, opptrer det nå noen engelske jagere på innsiden av

Landegode. Innover til Narvik ligger 8 engelske skip som ikke er nærmere definert. Det er gitt ordre om protest til båtene på stedet, og vi har i øyeblikket 2 diverteringsbåter der. Dessuten har vi 2 oppsynsskip i Narvik som ligger klar, og vi har 2 u-båter som er klar, i Ofotfjorden, og 2 fly som er klar til å fly, men det er ikke flyver for øyeblikket.

Disse miner er altså lagt ut, men tidspunktet for det har jeg ikke fått enda. Det er skjedd som en ren overraskelse. Antagelig har vi ikke noen bevoktningsbåt akkurat på det sted. Det er jo en lang strekning der oppe, og normalt var vi jo ikke innstillet akkurat på dette.

Det neste sted — for å ta det sydover — er Hustadvika. Der har engelske fartøyer lagt ut et minefelt ut fra norsk territorium, selve fastlandet så vidt jeg kan se, og en god del ut langs kysten.

Det tredje sted hvor det var varslet nå, er Stad. Der er det visstnok i øyeblikket ikke lagt ut noe, fordi det er så stormfullt vær. Etter melding fra Bergen gikk admiral Tank-Nielsen ut fra at det ennå ikke var lagt ut.

I den engelske noten er det sagt, at i de første 48 timer etter utleggingen vil engelske fartøyer bevokte feltene i nord og syd og varsle fartøyer mot å passere der eller komme opp i feltene. De har altså overtatt bevoktingen. Hva det vil skje etter de 48 timene vet vi ikke ennå. Antagelig er det da meningen at engelskmennene lar feltene ligge og overlater til oss hva vi skal gjøre med dem. Men å tillate oss f. eks. å gå i gang med å sveipe opp feltene er jeg bange for de ikke vil. Når feltene har kunnet utlegges der hvor det er gjort, er det fordi vi jo ikke har fartøyer gående alle steder til enhver tid, det er uoverkommelig. Dette er altså kommet som en overraskelse, så vidt vi kan se, — det mangler jo en del detaljmeldinger ennå. Det er selvfølgelig utgått ordre om å protestere på stedet, der hvor minefelter allerede er utlagt. Hvis minefeltene ikke er utlagt eller utlegningen ennå ikke er avsluttet, er det gitt ordre om å søke å hindre det med makt, men ikke overfor — som det heter — «betydelig overmakt». Det er overensstemmende med instruksen, og jeg har konferert i dag morges med utenriksministeren om det.

På to steder kan en altså regne med at det er utlagt minefelter, ett sted er det muligens ennå ikke utlagt, og der får vi da ta de forholdsregler vi kan. Det er fartøyer klar der oppe, som er disponert fra Bergen.

Nå er det jo mange spørsmål, men noe av det viktigste i dette tilfelle vil være det om vaktholdet ved sperringene. Engelskmennene har, som jeg nevnte, i sin note sagt at de hol-

Kaht

NS!

|||

X
|||

M.
|||

X
|||

X
|||

NS!
|||

Diesen
NS!
|||

Engl. og fr. karter med Norge. 21. Mars 1945.

der vakt de første 48 timer. Men samtidig har vi et tilfelle på Hustadvika i morges, hvor vår torpedobåtjager «Høyfiell» ble stoppet av engelske vaktskip som sa de hadde lagt ut miner. Der har «Høyfiell» stoppet noen fartøyer som kom nordfra, og noen som kom sørfra, for å hindre at de kjørte opp i minefeltet. Nå blir det da et politisk spørsmål om engelskmennene skal bevokte et engelsk minefelt på norsk territorium, eller om vi skal bevokte et slikt felt. Det må vi få avgjort.

Så kommer et spørsmål til. Hvis nå engelskmennene etter de 48 timer forlater stedet, skal så vi gå i gang med å sveipe opp disse engelske minefeltene? Vi er jo uhyre slett utstyrt med minesveipemateriell. Vi har 2, som vi har fått i løpet av vinteren, bygd på Nyland, og de er stasjonert på Østlandet. Det kan da bli spørsmål om å sende dem vestover, hvis vi skal gå på dette. Nordpå har vi truffet foranstaltninger til ved hjelp av skøyter å få etablert en slags minesveipere, det vil si vi har ikke virkelig rydde-sveipere, men sveipere for å konstatere om det ligger miner. Det er foreløpig 2 skøyter, og der er det gitt beskjed om at de skal trekkes nedover og være klar til å begynne, for å få konstatert iallfall utstrekningen av minefeltene, og se hvordan de ligger i forhold til norsk land.

Det er de faktiske forhold som i øyeblikket foreligger.

Statsråd Koht: Eg skal fyrst berre seja frå om, at i den samtalen eg nå hadde med den svenske utanriksministeren, vart det opplyst at det ikkje er gjort noko tiltak mot Sverige etter denne noten fra 5 april. Ivert imot, den britiske sendemannen var hos den svenske utanriksminister i går ettermiddag, og sa frå at noten av 5 april ikkje hadde den mening at det skulle verta gjort noko slag attakk mot Skandinavia. Den svenske utanriksministeren var da rett forundra over det som hadde komi gjenom Kringkastinga i dag tidleg. Elles er det ikkje noko serskilt å melda om det.

Eg var ikkje til stades nå då kommanderende admiral talte. Eg går ut frå at det svarar med dei meldingane eg før har fått frå kommanderende admiral om dei tiltak som er gjort til, så langt som råd er, å hindra mineutleggjing på desse stader, der den britiske flåten skulle gå i gang med å gjera det.

Det er heilt klart for oss alle, at det som her er gjort, kan få lange og fårlege konsekvensar for vårt land. Det har i dei siste dagane vore ei rekkje med meldingar frå Tyskland om at det var planlagt tiltak som vende seg mot Noreg, med tanke på serskilt å setja seg fast ei eller annan stad i Sør-

Noreg. Men dette er meldingar som ikkje kviler på noko offisielt grunnlag, så vi kann ikkje vita for visst kva dei i grunnen byggjer på, og kva som er alværet i dei. Men vi kann vel trygt gå ut ifrå, at straks dette vert kjend, som nå er kunngjort frå britisk og fransk sida, vil Tyskland gå i gang med eit eller anna tiltak på sin kant, og det vil vel då koma til å venda seg mot Noreg, kanskje over Danmark, eg forutset då at Danmark òg skulle koma i faresonen. Men det er vel ikkje heilt visst at Tyskland treng taka den vegen. Det kann og gå beint med sin flåte til Norig.

Når det så spørst kva Noreg skal gjera i denne situasjon, så står det for meg så, at det fyrste vi kann gjera, er ikkje anna enn å protestera så sterkt og så alvarleg som det i det heile er i vår makt, og reisa eit krav om at dei allierte maktene tek burt dei miner som dei har lagt ut, og om dei ikkje gjer det, at vi då må halda oss til handa den retten som vi har til å taka dei burt. Eg går ut ifrå at kommanderende admiral har opplyst om dei instruksjer som er utforma, som er såleis, at mot klar overmakt brukar ikkje vi makt, for det er berre å omgå seg til nyttes. Og det er liksom klart, at i sjøen er den britiske overmakta så sterk på alle kantar at norsk flåtemakt ikkje på noko måte kann by seg mot den britiske.

Eg har meint at det ville vera rett, så fort som råd var, å kunngjera den norske protesten, og eg har i dag i stor skundning sett opp eit utkast til slik ein protest. Helst meinte eg at den protesten skulle koma ikkje berre frå Regjeringa, men frå det norske Stortinget, men det er vel ikkje så lett å få Stortinget så fort samla at vi kunne få vedteki noko ting. Eg meinte at dette burde gå ut nå på føremiddag. Under den fyresetnaden at det førebils i det minste berre var Regjeringa som skulle kunngjera ein protest, har eg då sett opp eit utkast, og det er vel best at ein fyrst får høyra kva både Regjeringa og utanriksnemnda meiner. Som nemnda skynar, har det ikkje vore råd til å dryfta dette med Regjeringa heller enda.

Formannen bed meg lesa opp straks det utkastet eg har gjort, og eg gjer då det, men tek opp att det eg sa i dag, at det er ikkje dryft med noko menneskje, korkje i Regjeringa eller andre, så det står for mi personlege rekning heilt ut. Utkastet lyder så:

«Den britiske og den franske Regjeringa har i dag tidleg latt leggja ut miner 3 stader på norsk sjøområde med det formålet å sperra den frie skipsferdsla innanfor den norske grensa, og britiske orlogsskip er utsendt til vaktgård på dette område. Den norske Re-

NB. III

NB. III

NB. III

NB. III

KahL

NB. III

NB. III

NB. III

gjeringa protesterar alvårleg og høgtideleg mot dette openberre brot på folkeretten og slik krenking med vald mot norsk suverenitet og nøytralitet. Noreg har i heile denne tid fylgt alle reglar for nøytralitet med streng omhug, og det er i fullt samsvar med desse ålment anerkjente reglane at den har halde farvatna sine opne for all legitim ferdsl for skip frå dei krigførande land. Når nå den britiske og den franske regjeringa har gjort tiltak til å sperra ferdsla for tilførslar til Tyskland, må den norske regjeringa minna om at den britiske regjeringa den 11 mars i år har skrivt under på ein avtale med Noreg, som samtykkjer i at norske varor, deriblant jamvær krigskontrabande, vert selde og sende herifrå til Tyskland. Så mykje mindre grunn måtte den norske regjeringa ha til å venta at dei allierte regjeringane nå med ein gong ville gripe inn med makt og freista stansa desse tilførslane. Den norske regjeringa kann ikkje på nokon måte godkjenna at eit krigførande land legg ut miner på norsk område, og må krevja at slike miner straks blir tekne burt, og at vakthaldet med framande krigskip sluttar. Den norske regjeringa må halda seg til handa den retten, i dette høve til å setja i verk dei tiltak som dei sjølve kann finna høvelege til å få burt minene.»

Formannen: Jeg tror det vil være et alminnelig ønske i komiteen å få Stortinget sammenkalt, eller rettere sagt innkalt, så hurtig som mulig, ikke nettopp i anledning av det utkast til note som utenriksministeren har lest opp, som synes meg fyllestgjørende, men på grunn av de videre spørsmål som reiser seg. Det er tillyst Odelsting og Lagting til i ettermiddag. Det er ingen sak å la dem vike for Stortinget, for det rimelige er vel at Regjeringen og eventuelt utenrikskomiteen sammen drøfter dette, både utkastet til note og annet før stortingsmøtet. Men det var naturlig om man her, etter de uttalelser som falt fra utenriksministeren, uttalte seg om hvorvidt man hadde noen innvendinger eller betenkeligheter ved at det med en gang ble avgitt en slik protest som den utenriksministeren nevnte, som jo ikke er et svar på de noter som ble overbrakt den 3 april, men et skritt foranlediget ved kunngjørelsen i dag og ved kringkastingerne fra England.

Statsråd Koht: Eg vil berre nemna at dette eg har lesi opp, var tenkt i grunnen som ei offentlig kunngjering og ikkje som note, sjølv-sagt samsvundes oversendt til regjeringane, men såleis at ein kunne kunngjerå det med ein gong her hos oss.

Joh. Ludw. Mowinckel: Det som er av den største interesse for oss, er jo snarest mulig å få rede på hvorledes Tyskland reagerer. Like overfor dette skritt som her er tatt, kan det vel neppe regnes med at Sverige ubetinget vil stå sammen med oss. Det er vel sannsynlig og rimelig at Sverige vil delta i eller slutte seg til en alminnelig protest mot denne nøytralitetskrenkelse som har funnet sted. Men hvis det som her er skjedd, medfører inndragning i krigen, da kan vi vel neppe regne med Sverige. Dertil er den geografisk-politiske situasjon for forskjellig mellom våre to land. Nå har vi jo fra første øyeblikk vi har drøftet den internasjonale situasjon, like fra september måned, ikke vært blinde for den mulighet at på et givet tidspunkt ville England fortsette der hvor det sluttet i den siste krig. Den siste krig sluttet jo med at England i august måned 1918 krevde av oss at vi skulle mine-sperre vår led ved Utsira. Det gjorde vi etter ganske spennende forhandlinger, men så vidt jeg erindrer, fikk vi en slags grunn til å gjøre det, ved at England selv erkjente at det hadde brutt våre nøytralitetsregler slik at vi kunne påberope oss en nøytralitetskrenkelse som nødvendiggjorde den sperringen. Men det var altså den store forskjell på den gang og det som er skjedd nå, at vi kunne påberope oss en nøytralitetskrenkelse som fremtvang sperringen, og sperringen skjedde ved hjelp av våre egne stridskrefter. Her kan det ikke påberopes noe av den art, for de talemåter som fremføres i den store engelske note, nevner jo i virkeligheten ikke noe konkret, og den omstendighet at Tyskland krenker oss utenfor territorialgrensen, er jo ikke tilstrekkelig grunn for England til å sperre våre territorialfarvann. Og når England snakker om hva særlig Norge har lidd av den tyske krigsførsel, er dertil å svare at prosentvis i forhold til flåten har f. eks. Danmark, så vidt jeg vet, lidd meget mer.

Formannen: Og Sverige også.

Joh. Ludw. Mowinckel: Ja, kanskje Sverige også.

Formannen: Ja, meget mer.

Joh. Ludw. Mowinckel: Og når det tales om at denne sjøkrig er av stigende voldsomhet, er det heller ikke tilfellet. I den siste måned har den, iallfall for Norges vedkommende, påtagelig avtatt. Vi har siden før påske ikke vært utsatt for tilnærmelsesvis så mange senkninger som før. Men dette kan være ganske tilfeldig.

Det som nå melder seg sterkest, er som sagt

spørsmålet om vår egen stilling til det som skjer. Og for å kunne bedømme den nærmere, bør vi søke så snart som mulig om vi kan få en føling med Tyskland. Vi var allerede i september måned klar over, at hva der enn skjedde — nå taler jeg for absolutt lukkede dører — så kunne vi ikke komme i krig med England, vi kunne ikke komme på den side. Nettopp ut fra det er jeg litt betenkelig ved den slutt som den foreslåtte note har, at vi forbeholder oss å anvende alle midler for å hindre jeg vet ikke hva. Jeg er i det hele tatt litt engstelig for at en skal påberope seg en makt som en ikke er i besiddelse av. Men vi var jo fullt på det rene med, at på den gale siden må vi ikke komme, og det er ut fra de betraktninger at vi må handle nå framover. Uretten er så eklatant og så skammelig, at skulle vi følge det som denne direkte urett bød oss, så brøt vi med Storbritannia og sluttet oss til Tyskland. Men rent praktisk kan ikke det la seg gjøre, og dertil kommer jo at hele befolkningens sympati, og vår egen med, er på den britiske siden i den krig som nå føres.

Hvis nå Tyskland ville innskrenke seg til å foreta et tilsvarende skritt som det Storbritannia har gjort, så var det ikke det verste. Hvis Tyskland sier, at all den stund England ikke respekterer norsk territorialfarvann, vil vi heller ikke kunne respektere det, og vi forbeholder oss frihet like overfor skip som fører britisk kontrabande i det norske territorialfarvann.

Jeg har sagt det før og jeg gjentar det, at det er ganske ubegripelig hvor lite praktisk politikk dette er fra Storbritanniens side. Særlig er det påfallende at Storbritannia ikke har foretatt noen minesperring eller noe aktivt skritt ved Sør-Norge, for langs den sørnorske kyst går jo de engelske tilførsler som nå vil bli nok så ubeskyttet, hvis ikke England foretar aktive skritt utenfor Sør-Norge. Og det er jo ikke bare som utenriksministeren sa i sitt foredrag lørdag, at den norske trafikk, som han sa, var så meget større fordi vår handel med England er så meget større, men når det gjelder den svenske og den danske trafikk, så følger den i stor utstrekning den norske kyst opp til Bergen for derfra å gå rett over. Så vidt jeg vet, går hele den verdige danske landbruksekspert, bacon-eksporten, langs Norges kyst. Den svenske trafikk forlater det svenske farvann og følger norsk territorialfarvann fram til Bergen. Ikke et ord hørte vi om det.

Jeg tror det er ganske nødvendig at det protesteres med en gang, og i dag, og i de kraftigste ordelag, og så vidt jeg i farten kunne oppfatte, tror jeg det utkast som uten-

riksministeren refererte, trakk opp de presise linjer for denne protest. Jeg følte meg imidlertid litt engstelig ved denne trusel om å gripe til makt, som noten inneholder, men det er jo ting som vi nærmere kan diskutere. Det er et spørsmål om ikke dette straks bør innrapporteres til Folkeforbundet. Da jeg straks i morges i radioen hørte denne overraskende nyhet, tenkte jeg på Folkeforbundet, og at det var riktig at vi straks innrapporterte til Folkeforbundet det brudd på folkeretten som her har funnet sted, forat gjennom en sånn henvendelse hele verden kanskje i sterkere grad skal bli oppmerksom på hvordan vi føler folkeretten krenket nettopp i denne forbindelse.

Det er trist å se eller høre at et nøytralt storblad som, så vidt jeg forstod i morges, Züricher Zeitung, antydte, at det England her kan gjøre er nettopp det det nå har gjort. Züricher Zeitung skriver, at om England forlangte av Norge — den bruker iallfall den mer hensynsfulle fremgangsmåten å henstille til Norge — å sperre sitt territorialfarvann av hensyn til det misbruk som Tyskland gjør av det, og Norge da svarer nei, så vil England være fullt berettiget til selv å sperre det territorialfarvann i likhet, sier bladet, med det som tyskerne har gjort utenfor den svenske grense. Også det er det ganske interessant å få vite, hva det er tyskerne har gjort utenfor den svenske grense. Jeg forstod at bladet henviste til hva der var skjedd i den forrige krig, men under en samtale med professor Castberg fikk jeg det inntrykk at det var noe tyskerne hadde gjort under den nåværende krig. Alt dette ville det være svært interessant å få vite, for nå er det neste store utspill Tysklands. Det jeg har frykt for er, at hvis ikke vi følger det som på en måte kan sies å være vår folkerettslige plikt, å erklære som Finland gjorde overfor Russland, at vi må vokte et bestemt område (som når Hangø blir besatt), så vil Tyskland stille et slikt krav, og når vi da svarer at det ikke er tale om at vi kan føre krig mot Storbritannia, det har vi ikke krefter til, derfor må vi innskrenke oss til å protestere, at da Tyskland vil svare med å erklære oss krig, det er ikke utelukket. Utenriksministeren var inne på det. Han har alt pekt på at den tyske flåte ville kunne besette en plass i Sør-Norge. Dette med den tyske flåte tror jeg ikke på, dertil er den tyske flåte for liten. Storbritannia kan sette inn så store styrker, at noen tysk flåte-overraskelse mot Sør-Norge tror jeg ikke på, og jeg tror heller ikke det kan bringe i gang transporter til Sør-Norge gjennom luften fra Tyskland. Naturligvis, hvis det er krig mellom Norge og Tyskland, vil det i høy grad

kunne foreta handlinger som, selv om de ikke kommer opp til det som Göring i sin filmforestilling viste av London i ild, dog kan være slemme nok. Kunne man derfor drive spillet slik at resultatet blir at Tyskland igjen vil operere på samme måte i vårt territorialfarvann som England har operert, så er det følt nok, men det er dog bedre enn krig med den eneste makt som vi må betenke oss på å føre krig med, nemlig Storbritannia.

Formannen: Det er to spørsmål vi har å diskutere. Det ene er hvorvidt vi med én gang skal utferdige en slik kunngjørelse som den utenriksministeren nevnte, og deri syntes også herr Mowinckel å være enig. Det annet er en diskusjon om de videre ting og det eventuelle svar på den engelsk-franske note.

Hva angår det første, så forekommer det ikke i utenriksministerens utkast noen direkte uttalelse om makt fra norsk side. Det endte med å kreve at England trekker tilbake minefeltene og stanser sitt vakthold på norsk territorium, og om jeg ikke husker feil, står det at den norske regjering må forbeholde seg enhver adgang til å foreta de skritt som den anser nødvendige; og ut fra mitt kjennskap til instruksen til marinen og til Regjeringens politikk, har jeg ikke egentlig noen frykt for at de ville skride til noe overfall på England ved hjelp av den norske marine. Men når man tenker på slike ting som en henvendelse til Folkeforbundet, så er det en annen mulighet som er like nærliggende. Det er en henvendelse til de nøytrale makter, i første rekke til De forente stater, med anmodning om å sammenkalle en konferanse av alle nøytrale makter for å protestere mot disse ting og få trukket opp visse regler. Det synes jeg er overordentlig nærliggende. En henvendelse til Folkeforbundet er også nærliggende. Bl. a. har det jo vært nevnt tidligere av utenriksministeren like overfor den britiske gesandt. Jeg husker ikke om det var alene i en verbalnote, i en samtale, eller i en note som ble avgitt. Det var om Altmarksaken. Så den mulighet ligger fore; og det er naturligvis ingen tvil om at det for England og Frankrike ville være ubehagelig og for deres stilling og for deres propaganda i andre nøytrale land uhyre generende, om Norge forlangte Folkeforbundets råd innkalt for å ta stilling til eller for å legge frem denne klage. Jeg har nettopp anmodet professor Castberg om å være til stede, fordi jeg tenkte meg at man kunne komme inn på dette spørsmål, og at det ville være riktig muligens å høre en uttalelse om det.

Hva angår den avis som herr Mowinckel siterte, så tror jeg ikke det var Züricher Zeitung.

Joh. Ludv. Mowinckel: Nei. Hvis jeg ikke hørte feil i radio, var det et meget mindre blad i Sveits, blant de aviser som utgis der av de allierte nå.

Statsminister Nygaardsvold: Det var ikke Züricher Zeitung.

Formannen: Nei, det var en helt ny avis. Jeg har inntrykk av at det var den sveitsiske utgave av en tysk avis, ikke fordi det har noen betydning, men det var ikke et anerkjent sveitsisk blad.

Det som har hendt vis-à-vis Sverige, er at Tyskland la ut miner mellom 4- og 3-milsgrensen og tvang den svenske skipsfart utenfor leden. Nu er jo ikke det en parallell, for Sverige har liksom Norge kunngjort et 3 mils nøytralitetsbelte under denne krig.

Statsråd Koht: Nei, det har ikkje Sverige gjort.

Formannen: Nei, men Sverige har offentliggjort en 4-milsgrense som suverenitetsgrense i hvert fall, og at det i Sverige har vært følt som en meget bitter krenkelse at Tyskland har lagt ut disse miner, derom er der ingen tvil. Jeg husker ikke i øyeblikket hvorvidt det fra svensk side er gjort noe tiltak for å fjerne disse miner eller om de bare har protestert. Det har jo en viss betydning for oss å vite det. Men det er dog en vesentlig forskjell mellom å legge miner i et farvann som Tyskland har hevdet var internasjonalt, og å legge miner opp fra kysten, fra fastlandet i Norge.

Jeg må bekjenne at jeg ikke deler herr Mowinckels oppfatning at vi i noen henseende skal forsøke å finne ut hva Tyskland mener. Vår politikk i disse spørsmål kan ikke utelukke være diktert av hva den ene eller hva den annen sier, det vil gjøre manøvreringen for oss mer og mer farlig. At man får et eller annet tilkjennegivende fra tysk side forholdsvis snart, er vel utvilsomt. Om jeg ikke misopprått, ble det sagt i den tyske kringkasting i morges. Disse ting var jo kjent, Telegrambyrået fikk denne melding kl. 7,32 i morges, og man kan gå ut fra at den i Tyskland har vært kjent enda tidligere, for de har tatt den fra den engelske radio. Det som ble sagt fra Tyskland var, at man ikke kunne vente at de ville kunngjøre sine motforholdsregler i løpet av de første par døgn, men at de ville se på det, og formodentlig vil de da se hvorledes man reagerer i Norge. Tyskland har kanskje i og for seg uhyre liten interesse av å utvide konflikten eller tilspisse den, men det er ganske naturlig at det vil

Handwritten notes:
 *) Helt nytt blad - utgitt i Sveits
 Det var påfølgende kringkasting som uttrykte dette innholdet

gjøre motforanstaltninger og at det eventuelt vil komme med visse motkrav.

Jeg må bekjenne at jeg ikke ser det som noe ønskemål, og selv ikke som en nærliggende mulighet for Norge å slutte seg til noen av de krigførende parter. Jeg mener at vår naturlige politikk må være å unngå å slutte landet til noen av de krigførende parter — og ganske særlig når en slik tilslutning vil skje på basis av en utbredt og berettiget bitterhet i vårt land, hvor stemningene nok har undergått visse svingninger — uten at vi kan oppnå noe som helst ved det; for det tidspunkt er forbi da vi kunne oppnå noe ved det. Vi har på mange måter vært med å fremkalle irritasjon, og vi vinner intet ved i dette øyeblikk å føle oss tvunget til å ta et parti som landet ikke kan vinne noe som helst ved. At man naturligvis ser den mulighet i øynene som en siste utvei, det er en annen ting.

Men det man naturlig vil ha å drøfte under overveielser av det svar man skal gi England og Frankrike, et svar som naturligvis vil få en viss nyanse av at de har gått helt annerledes frem overfor Sverige, det blir jo spørsmålene om hva man skal gjøre hvis England og Frankrike avviser — hva de formodentlig gjør — enhver tale om at vi selv skal fjerne disse miner. Da oppstår det spørsmål om vi fra norsk side skal fjerne dem eller forsøke å fjerne dem, og hvorledes dette så vil bli mottatt. En marine eller en liten stat, hvis ordre er at den aldri skal gå til kamp mot en klar overmakt, er jo latterlig i den hele verden. Og det er noe som enhver vet, at alt det som kommer inn og går ut fra Horten, blir oppsnappet av ethvert fartøy langs kysten. Det har gang på gang vært skrevet fra forskjellige kanter av vårt land til marinestasjonen på Horten, at alle skip med radio langs kysten hører alle meldinger, så man kan gå ut fra at også dette er et forhold som er kjent av alle. Det er for øvrig også kunngjort gjennom utenriksministerens redegjørelse i Stortinget.

Så må vi videre spørre: Skal vi fra norsk side intet gjøre? I den instruks som gjelder for marinen, heter det dog, hvis jeg ikke husker feil, at hvis man forsøker å forsere seg inn i en krigshavns område, skal det søkes hindret med alle til rådighet stående midler. Jeg spurte i et tidligere møte her om man overhodet kunne tenke seg noe tilfelle hvor de norske myndigheter under denne krig ikke hadde hatt å operere mot overmakt. Det skal det en meget sterk fantasi til, og man kan i det hele ikke pretendere å hevde sin nøytralitet, hvis den eneste leveregel man har er at man intet skal gjøre mot en klar overmakt. Det er i og for seg ytterst beklagelig at mi-

ner har kunnet legges ut på så viktige kystavsnitt uten at det har vært observert og innrapportert øyeblikkelig av vårt oppsyn. Det er jo tre av de mest «omstridte punkter på kysten», for å bruke det ord. Det er rundt Stadt vi har hatt de påståtte senkninger av tyske undervannsbåter, og også utenfor Vestfjorden. Det er meget viktige avsnitt av kysten, og fra engelsk side kan man jo i denne utlegning av miner som har foregått uobservert, finne det beste bevis for den mangel på effektivt oppsyn langs kysten, som de hevdet da vi drøftet Weston-saken og Deptford-saken.

Men det vi i øyeblikket bør prøve — og er enige om, så vidt en kan skjønne — det er at utenriksministeren øyeblikkelig utferdiger en slik kunngjørelse som han har nevnt. Jeg tror at vi alle er enige om at den selvfølgelig ikke virker med maktmidler, som vi ikke har, og at den siste passus her bør uhyre nøye overveies, men jeg anser det for nødvendig at denne kunngjørelse utgår så hurtig som mulig. Dernest anser jeg det for å være naturlig at Odelsting og Lagting i ettermiddag viker for Stortinget, forat Stortinget gjennom utenriksministerens egen munn kan bli bekjent med disse siste noter og med sakens utvikling.

Jeg har forstått det slik av private underretninger fra utenriksministeren, at den svenske regjering ville gjøre utenriksministeren bekjent med det konsept til svar som vår utenriksminister og utenriksministeren i Sverige hadde drøftet, forat man kunne utveksle disse konsepter og se om man kunne nå til enighet om formelen for et svar. Det er ingen tvil om at den formel vil ha sin store betydning. Vi bør søke, så vidt jeg kan skjønne, å offentliggjøre også noten av 5 april sammen med vårt svar så hurtig som mulig. Det er i mer enn én henseende en ganske eiendommelig note. Men hvis det er noen av utenrikskomiteens medlemmer som finner at utenriksministeren ikke bør utferdige en slik kunngjørelse som nevnt, så vil jeg be dem ta ordet. Hvis ikke, vil jeg be utenriksministeren lese en gang til sitt utkast til svar for oss, ikke forat vi kan drøfte de redaksjonelle finesser, men forat utenriksministeren kan vite at i linjen og i hovedsaken er man her enig.

Statsråd Koht: Får eg lov til fyrst å seja eit par ord om politikken vår i dette spursmål. For min part meiner eg at det ikkje kunne vera tale om at vi på nokon måte skulle venda oss til Tyskland i denne sak, men eg kjenner meg trygg på at Tyskland kjem til oss. Og eg reknar det likeså for

utvilsamt, at det som vi ville få til svar frå Tyskland om vi spurde Tyskland, og det som Tyskland kjem til å seja av seg sjølv til oss, det vil vera dette: Nå må Noreg visa at det er sjølvstendig land og er mektig til å vise at det sett seg imot dette inngrep frå engelsk sida. Eg kjenner meg heilt viss om det som kjem frå Tyskland. Men skulle vi gå til Tyskland på fyrehånd på nokon måte og spurja etter, ville det etter mi meining kjennest som vi alt batt oss til å fylgje tysk råd, og det ville vera som vi søkte hjelp hos Tyskland, og det trur eg ville vera svært farleg for oss, for om framtida kann eg seja det same som herr Mowinckel sa heilt negativt, at vi må syrgja for at vi ikkje kjem i krig med Storbritannia. Og då må ikkje Tyskland kunna driva oss fram med noko krav på nokon måte.

Eg går ut frå, at trass i dei noko bitre ord som formannen sa om marinen vår, må han likså vel som vi andre vera samd i den instruks som marinen har, at å gjeva seg til å slåss mot klår overmakt, det har inga meining.

Formannen: Nei, jeg er ikke enig.

Statsråd Koht: Og skulle det kunne føra til at desse torpedobåtane våre skyt på dei engelske jagarane og vi derved mister dei torpedobåtane, — jaja, det kunne kanskje vera ein mindre ting i seg sjølv, men det kunne føra oss ut just i det som vi ikke vil ut i: krigen med England. Kva Tyskland så kann koma til å gjera elles — men det kann ikkje få oss til å gå i krig med England — det kan vi sjølv sagt ikkje vita, men eg kann ikkje skyna at det ville vera nokon god ting for oss å få tysk makt inn på vårt område, anten det nå var på sjø eller land, for det ville utvilsamt føra til krig på vårt sjøområde. Det kann vi kanskje få likevel, men det bør ikkje vera av dei ting som vi skal vona på.

Så var det ein liten faktisk ting med omsyn til kunngjeringa. Formannen nemnde at vi burde også alt i ettermiddag kunngjera noten av 5 april, og det er det ingen ting i vegen for etter det som den svenske utanriksministeren sa til meg nå nyss. Dei hadde i Paris alt i dag kunngjort noten av 5 april, så slik som heile situasjonen ligg, skulle det vera klårt at vi kann kunngjera noten. Vi står heilt fritt der.

Det utkastet som eg har sett opp, og som eg ikkje har fått dryft med den norske regjeringa heller, lyder så, — eg skal lesa det langsamt:

«Den britiske og den franske regjeringa har i dag tidleg latt leggja ut miner 3 stader på norsk sjøområde med det formålet å sperra

den frie skipsferdsla innanfor den norske grensa, og britiske orlogsskip er utsendt til vakthald på dette område. Den norske regjeringa protesterar alvareleg og høgtideleg mot dette openberre brot på folkeretten og slik krenking med vald mot norsk suverenitet og nøytralitet. Noreg har i heile denne tid fylgt alle reglar for nøytralitet med streng omhug, og det er i fullt samsvar med desse ålment anerkjente reglane at den har halde farvatna sine opne for all legitim ferdsl for skip frå dei krigførande land. Når nå den britiske og den franske regjeringa har gjort tiltak til å sperra ferdsla for tilførslar til Tyskland, må den norske regjeringa minna om at den britiske regjeringa den 11 mars i år har skrivi under på ein avtale med Noreg, som samtykkjer i at norske varor, deriblant jamvel krigskontrabande, vert selde og sende herifrå til Tyskland. Så mykje mindre grunn måtte den norske regjeringa ha til å venta at dei allierte regjeringane nå med ein gong ville gripe inn med makt og freista stansa desse tilførslane. Den norske regjeringa kann ikkje på nokon måte godkjenna at eit krigførande land legg ut miner på norsk område, og må krevja at slike miner straks blir tekne burt, og at vakthaldet med framande krigsskip sluttar. Den norske regjeringa må halda seg til handa den retten, i dette høve til å setja i verk dei tiltak som dei sjølv kann finna høvelege til å få burt minene.»

Eg meiner, at det skal vi gjera bl. a. av omsyn til Tyskland, fordi det tyske kravet til oss vil vera at vi skal taka burt desse minene, og vi kann då kanskje i det minste — eg skal ikkje vera optimistisk — dermed få staggja tyske inngrep mot oss ei stund.

Eg går ut ifrå at meldinga om at ein tysk flåte er på veg opp i Kattegat, kann vera riktig. Eg held slett ikkje det for så utruleg. Det er melding om uro på alle kantar, og det er også komi melding om at den britiske flåten like ein er på vegen mot same kanten. Den tyske ministeren har sagt til meg at det var ingen ting. Tyskland har villa at det i krigsførsla nå skulle koma til open strid på sjøen, og eg kann godt tenkja meg at Tyskland kunne tenke på dette. Men kunne vi då få litegrann utsetjing med at Tyskland gjorde noko mot Noreg, og kunne striden såleis verfa førd utanfor norsk område, så trur eg det ville vera ei vinning og kanskje føra til at det ikkje vart lyst krig mot vårt land. Hvis det blir lyst krig, veit vi godt kva sida det kjem ifrå. Men det kunne vera godt for oss at dei har teki dette utan — — — det kann vera ei lita hjelp i det, og skade trur eg slett ikkje det kann gjera til den andre sida.

Formannen: Admiralstabssjefen har nett-opp gjennom forsvarsministeren levert følgende melding, som er kommet fra marinestaben i København: 46 tyske oppsynsfartøyer og 48 (?) armerte tralere har gått gjennom Kattegat, men ikke nådd Skagen. — — og — armerte tralere passerte Lange — — mellom kl. 6 og 7 i morges.

Jeg vil etter opplesningen av utenriksministerens utkast til «kunngjøring», for å bruke det uttrykk, spørre om det er noen som ønsker å uttale seg om det.

Joh. Ludw. Mowinkel: Min mening var ikke at Tyskland skulle spørres om noe som helst, men at utenriksministeren allerede i formiddag skulle søke kontakt med den tyske minister. Søker den tyske minister utenriksministeren allerede i formiddag, er det jo bra, men i motsatt tilfelle ville jeg for min part finne det riktig at utenriksministeren søker den tyske minister og gjør ham oppmerksom på at vi i øyeblikket har nedlagt den mest bestemte protest mot det som skjer, og kanskje han gjennom den samtale får en viss føling av hva ministeren mener om situasjonen, så det kunne være til ganske nyttig veiledning for oss. Så vidt jeg vet, står utenriksminister Koht i et meget godt forhold til den tyske minister, og det er også en fordel i den situasjon som vi her står i. Altså, lenger gikk ikke min oppfatning, og den oppfatning har jeg også etter det utenriksministeren har sagt.

Jeg er helt enig med utenriksministeren i den avstand han tok fra formannens uttalelser, som på meg i det hele virket noe uklare. Jeg har således ikke sagt at vi skulle ta parti, men jeg har ment at vi måtte tenke oss muligheten av at vi kan bli tvunget til å ta parti, og da var det jeg understreket, hva også utenriksministeren nevnte, at da måtte det ikke være tvil om hvor vi kommer til å bli. Da må vi ikke innrette oss slik at vi på noen måte blir tvunget opp på den annen side. Derfor var det også jeg var engstelig for kunngjørelsens slutning. Men da jeg nå hørte den igjen referert, viste det seg at det var atskillig forsiktigere enn jeg hadde inntrykk av første gang jeg hørte den. Jeg trodde bl. a. at det stod noe om at vi ville ta minene vekk selv. Det ville jeg ikke si noe om i noe tilfelle mot England, for det ville bare foranledige meget truende svar fra Englands side. I det hele tatt kan vi jo — det sier seg selv — ikke vente at England svarer imøtekommende på forlangende om at minene skal tas vekk igjen. Det er et forlangende som er nokså parallelt med det forlangende vestmaktene sendte til Tyskland om at det skulle trekke sine tropper ut av Polen og gå over til for-

handlinger. Så nødvendig det enn er for oss å si det, så er jo svaret også der dessverre på forhånd gitt. Hva selve kunngjøringen angår, synes jeg at den bør utgå fra den norske regjering, så sant den er enig om det, og så forelegges som en meddelelse til Stortinget i ettermiddag, hvorefter Stortinget i en selvstendig uttalelse helt ut slutter seg til den kunngjøring som Regjeringen kommer med.

Det var et par punkter i selve kunngjøringen. Her står i begynnelsen at de i dag har lagt ut miner. Vil det ikke være riktig å si: har i dag uten varsel....

Resten mangler

Av møte mandag den 8 april kl. 17.15.

President: Hambro.

Dagsorden:

Meddelelse fra utenriksministeren.

Statsråd Koht: Eg skal få leggja fram for Stortinget nokre dokument som vedkjem den harde nøytralitetskrenkinga Noreg i dag har vorti utsett for. Det som er gjort mot Noreg, er alt kjent for all verda, og eg trur at i alle nøytrale land må folka ha vorti oppskremde av meldinga om slikt eit rettsbrot som her er gjort. Eg skal ikkje nytte sterke ord, eg trur gjerninga talar sterkt nok sjølv. Eg skal leggje fram dokumenta, og så vil Regjeringa nå rådleggje med Stortinget om det som vi på vår side må gjera til forsvar for retten vår.

Det fyrste dokumentet er ein note som den britiske og den franske sendemannen i Oslo kom til meg med no siste fredags kvelden, den 5 april. Det var ein note som sendemennene frå dei same statane samstundes bar fram til den svenske utariksministeren i Stockholm, og dessutan gav den britiske og den franske utariksministeren same skriftstykket frå seg til dei norske sendemennene i London og Paris. Om innhaldet i denne noten har det stått litegrann i blada. Eg skal her citera det i noten som har samanheng med det som hende i dag, og eg tek det da her etter teksten i det skrivet som den britiske sendemannen gav til meg.¹

Da eg fekk denne noten, sa eg ifrå både til den britiske og den franske sendemannen at det var ei grunnlaus krenking mot den norske regjeringa å seia at ho ikkje var ei fri og sjølvstendig regjering, og at eg tykte det var uverdigg å skrive i den tonen til ho. Dessutan sa eg at det var heilt grunnlaust å slå på at den norske regjeringa på nokon måte ville gå

¹Noten er gjengitt s. 1.

113.1
6.5

ifrå dei avtalane ho nyleg hadde skrivi under på om handel og skipsfart. Men elles korkje kunne eller ville eg på ståande fot gje noko svar på noten. Ein må leggje merke til at det er ingen ting sagt i noten om hva slags tiltak det er tenkt på. Eg la noten fram for Regjeringa straks laurdag middag, og eg hadde ein samtale om saka i telefonen med den svenske utariksministeren. Vi var einige om at vi skulle gjera i stand svar som kunne fylgje dei same linene. Men før noko svar har kunna bli gjort ferdig, har det hendt ting som skaper ein heilt ny situasjon.

I dag tidleg kl. 5 telefonerte den britiske og den franske sändemannen til Utariksdepartementet at dei hadde ein ny note å bera fram, og tre kvarter etter var dei i departementet med han. Denne nye noten melde at regjeringane deira straks på timen ville sende ut ei kunnngjering om at dei la ut miner på visse område utafør den norske havstranda.¹

J. G. I.
W. M. O. S. H.

Eg skal ikkje seia mange orda om tankeføring i det aktstykket eg no har lasi opp. Det ligg klart i dagen at det er ingen logisk samanheng mellom klaga over den tyske krigsførsla mot nøytral skipsfart og tiltaket til å stanse vareførsel til Tyskland i nøytralt område. Både det eine og det andre er krenkingar imot eit nøytralt land, og det eine som det andre let seg berre forsvare med at ein har makta til det. Når vestmaktene seier at dei bryt folkeretten for di dei vil vinne siger for denne same folkeretten, så er det lett å sjå kva slags moral det er som her blir nytta. Vestmaktene fører krigen inn på norsk område for di dei meiner at dei dermed lettare skal vinne krigen. Det er den greie samanhengen med dette tiltaket.

Etter samråd med Utarikskomiteén i Stortinget har Regjeringa straks i dag sendt ut ei kunnngjering som med det same er svaret vårt til Storbritannia og Frankrike. Kunnngjeringa lyder slik:

«Den britiske og den franske regjeringa har i dag tidleg lati leggje ut miner tre stader på norske sjøområde med det formålet å sperre den frie skipsfersla innafor dei norske grensene, og britiske orlogsskip er utsende til vakthald på dette området.

Den norske regjeringa protesterer alvorleg og høgtideleg imot dette openberré brotet på folkeretten og slik krenking med vald mot norsk suverenitet og nøytralitet.

Noreg har i heile denne krigen fylgt alle reglar for nøytralitet med streng omhug, og det er i fullt samsvar med desse ålment godkjende reglane at det har haldi farvatna sine

¹ Noten er gjengitt s. 2.

opne for all legitim fersel for skip ifrå krigførande land.

Når no den britiske og den franske regjeringa har gjort tiltak til å sperre fersla for tilførsel til Tyskland, da må den norske regjeringa minne om at den britiske regjeringa den 11 mars i år har skrivi under på ein avtale med Noreg som samtykker i at norske varer, deribland jamvel varer som blir rekna for krigskontrabande, blir selde og sende herifrå til Tyskland. Så mykje mindre grunn måtte den norske regjeringa ha til å vente at dei allierte regjeringane ville gripe inn med makt og freiste stanse desse tilførselene.

Den norske regjeringa kann ikkje på nokon måte godkjenne at eit krigførande land legg ut miner på norsk område. Ho må krevja at slike miner straks blir tekne bort og at vakt-hald med framande krigsskip sluttar. Den norske regjeringa må halde seg til hande å setja i verk alle høvelege tiltak som slik ei nøytralitetskrenking kan gje grunn til.»

Eg treng ikkje leggje eit einaste ord attåt denne kunnngjeringa.

Presidenten: Idet presidenten uttaler utenrikskomiteens og Stortingets enstemmige tilslutning til den kunnngjørelse Regjeringen har utstedt, vil han dertil knytte håpet om at det må lykkes vår regjering å avvikle de vanskeligheter som er oppstått for vårt land, på en slik måte at gammelt prøvet mellomfolkelig vennskap ikke bringes i for stor fare.

Møtet hevet kl. 17,35.

Av møte for lukkede dører 8 april 1940.
Kl. 18—19,15.

(Joh. Ludw. Mowinckel): forsvare vår ære og hva det alt sammen heter. Men jeg tror vi må se rent nøkternt og realpolitisk på denne situasjon, og det er nettopp det som gjør det så ønskelig at vi noenlunde hurtig kan få litt rede på hvordan Tyskland er innstillet, forat vi kan innrette oss etter det. Det ville naturligvis være overmåte tiltalende om vi kunne få tilslutning til den protest som nå er sendt fra den norske regjeringens side, fra andre nøytrale makter, slik at vi kan si at det ble reist en nøytral verdensopinion til vern om Norges stilling. Selv om en slik verdensopinion ikke ville bety mer enn ord, ville den likevel kunne ha en ganske stor betydning. Det var derfor på tale i utenrikskomiteen i formiddag to ting, den ene var om ikke denne sak skulle innrapporteres til Folkeforbundet.

Og jeg vil si at det er et spørsmål som man ikke uten videre skal avvise. Men det avhenger i ikke liten grad av sakens videre utvikling, for hvis en slik anmeldelse til Folkeforbundet skulle medføre en skjerpning mellom oss og vestmaktene, var det kanskje ikke verdt å komme med den, hvor nærliggende det enn ville være å henlede Folkeforbundets oppmerksomhet på det som her er skjedd, — selv om det ikke kunne medføre noen direkte bistand fra Folkeforbundets side, det ville likevel være ganske bra om vi som medlem av Folkeforbundet noterte den rettskrenkelse som her har funnet sted. Men som sagt, det var vi også omtrent enige om i utenrikskomiteen i formiddag, at det måtte nærmest være til nærmere overveielse. Derimot ble det reist et annet spørsmål, og det var De forente stater. Jeg går ut fra at en meddelelse om den protest som Norge nå har avgitt, fra Utenriksdepartementets side gis til de forskjellige regjeringer, til alle regjeringer, for man kan ikke nøye seg med bare å la disse regjeringer få vite det gjennom alminnelig meddelelse, men det må gis de forskjellige regjeringer, bl. a. og først og fremst De forente staters regjeringer gjennom dens herværende minister, man må straks la De forente stater bli oppmerksom på det. Det som er det triste ved det hele, er at den propaganda som har vært drevet fra fransk og også fra engelsk side helt til den aller siste tid, har gjort publikums oppfatning i disse land ganske blind for realitetene. De er blitt innført gjennom pressen det urimelige i at Norge blir tvunget av Tyskland til å tale at det eksporteres malm til Tyskland, som anvendes til å skyte norske båter ned på den mest folkerettsstridige måte, og at det derfor bare er en håndrekning som Norge skal være takknemlig for, det som her skjer. Der må det folkerettslige tre så sterkt i bakgrunnen, at det nok ville være svært bra om vi ad de offisielle veier som står oss åpne, søkte å henlede de fremmede regjeringers, særlig de nøytrale regjeringers oppmerksomhet på det som her er skjedd, slik at det kan reises en opinion, bort fra alt det som nå har dekket over, og fram til den nakne virkelighet, at det er skjedd en eklatant nøytralitetskrenkelse.

Lykke: Jeg vil begynne med å si at jeg var litt forbauset, da jeg hørte at noten av 5 april var kommet til utenriksministeren fredag aften. Lørdag formiddag gav utenriksministeren for åpne dører her en redegjørelse for den utenrikspolitiske situasjon, men nevnte ikke med et ord de noter som vi senere fikk gjennom pressen. Jeg synes det hadde vært

naturlig at vi da også var blitt bekjent med at det var kommet noter av det og det innhold, og at det innhold var alvorlig, har vi nå hørt, og hvorhen det fører. Men det som er skjedd, kan man si er skjedd ut fra en oppisket stemning som den franske og den britiske regjering har bearbeidet, den stemning som etter affæren med Finland skjerpning seg enn ytterligere i anfall overfor Skandinavia og kanskje mest da overfor Norge. Jeg har skjont, og det har vi vel alle sammen, at det brygget opp noe på vestmaktens side, og som også utenriksministeren meget riktig og kanskje litt kynisk sa det, så er det vel det at det gjaldt for dem å få en krigsskueplass et annet sted enn den ubevegelige de har nå. Det har de altså oppnådd. De har oppnådd det på bekostning av, jeg hadde nær sagt av meget sterke sympatier i Norge. Det er ikke mange i Norge som forstår at England vil la Norge vederfares det som vi i dag ser, for det er nemlig en sånn eklatant tilsidesettelse av Norges suverenitet som vi i det hele tatt kan tenke oss. Og spørsmålet er videre. Vi sender altså en note, det er riktig, det er hele Stortinget med på, og vi slutter den note med et varsel om, at hvis ikke det krav imøtekommes som vi har stilt om å få disse miner fjernet fra norsk farvann, så må vi forbeholde oss alle de tiltak som denne nøytralitetskrenkelse kan tilsi. Der forekommer det meg at hr. Mowinckel, da han nevnte dette, så litt feil, idet han mente at vi ikke måtte innlate oss på — jeg forstod ham sånn, og jeg ber unnskyldte hvis jeg har misforstått — å fjerne eller forsøke å fjerne disse miner. Det har jeg tenkt på siden forrige møte, og jeg er kommet mer og mer til det resultat, at jeg tror vi må gjøre et ganske alvorlig forsøk på å fjerne minene, hvis vi ikke meget hurtig får et tilfredsstillende svar fra England og Frankrike. Vi må gjøre et forsøk. La være at vi må bøye oss for overmakten og ikke kan føre forsøket fram, men at vi rolig skal ligge og holde vakt ved et fremmed minefelt i Norge, det tror jeg ikke vi overlever som nasjon. Vi må gjøre noe, selv om det skulle koste oss, — det er stygt å si det, men selv om det skulle koste oss menneskeliv, må vi gjøre et forsøk. Må vi da bøye oss for overmakten, vel, så har vi da iallfall vist at vi har viljen til å hevde vårt farvanns ukrenkelighet.

Miner er lagt ut, og som vi har sett av avisene, og som jeg selv også har fått beskjed om fra Trondheim, er det nå praktisk talt panikk på kysten nordenfor Trondheim. Det var, så vidt jeg forstod i møtet i dag, gjort ferdig en meddelelse som skulle gå ut og varsle våre skipsfartsinteresserte på kysten,

alle interesserte på kysten om dette og gi dem visse direktiver eller forholdsregler å iakttå. Men det ble altså foreløpig innskrenket til en henvendelse til havnefogdene på kysten, og havnefogdene har altså reagert litt forskjellig overfor dette. Det vet naturligvis forsvarsministeren å svare på, men jeg ville svært gjerne vite hva det i den anledning er gjort. Jeg så nemlig i en avis at det skulle være en renne langs minefeltet ved Landegode, men jeg hører feltet skal gå fra landet utover og opp til en mil ut til havs og sperre Vestfjorden på norsk territorium og videre. Det må altså treffes forholdsregler for norsk skipsfart, for kystfarten, direktiver med en løsning, eller i hvert fall såpass direktiver at man ikke risikerer vanskeligheter. Det må skje øyeblikkelig, slik at man ikke der skal oppleve at norske fartøyer selv av hurtigruteskipene må ligge i havn, fordi en fremmed nasjon har lagt miner i deres vei langs den norske kyst. Kyststrømmen må jo i tilfelle kunne gå videre, selv om det er forbundet med en viss risiko, men det burde jo ikke være noen risiko, hvis man får tydelige merker å gå etter. Når engelskmennene om 48 timer slutter sitt vakthold, skulle vi altså overta vaktholdet ved siden av engelskmennenes minefelt, og det vil være lite tilfredsstillende. Men det er vel ingen vei utenom at vi på en eller annen måte vil måtte ha et vakthold eller egne mineløser installert på disse felter. Jeg går ut fra at forsvarsministeren vil kunne gi oss litt meddelelser om hva det for kystfartens vedkommende gjøres fra admiralstaben, hvilke direktiver utgår i ettermiddag og utover aftenen om det.

Så var det en ting til også som jeg vil få lov til å komme inn på. Det er dette om hvordan Tyskland er innstillet, som hr. Mowinckel nevnte. Jeg går ut fra at den ærede utenriksminister allerede har hatt visitt, eller hvis han ikke har hatt tid til å ta imot ham, iallfall hatt anmodning om å ta imot den tyske minister, vi kan tidsnok få vite det. Vi kan også noenlunde tenke oss hvordan den innstilling er. Men den vil ikke bli noe bedre hvis vi rolig lar det britiske minerefelt ligge etterat vår protest bare legges til side, uten at den fører til noen vennskapelig imøtekommenhet fra Englands side.

Så var det en ting til som ble nevnt, og som var nevnt også i formiddag, det var dette å gjøre en henvendelse og få denne eklatante krenkelse av en suverén stats nøytralitet inn for et større forum, — det var nevnt alle nøytrale stater og da selvfølgelig Amerikas forente stater i spissen. Jeg vil virkelig si, at å skape en verdensopinion på det grunnlag at man nå fra norsk side vil gjøre en henven-

delse til Amerikas forente stater og andre nøytrale, det tror ikke jeg noe på. Det er sikkert for mye igjen enna av alle de feilaktige utlegninger, den veldige kampanje mot Norge og Sverige som ble ført i anledning av krigen mellom Finland og Sovjet, altfor mye igjen til at vi kan ha håp om å reise noen verdensopinion mot Frankrike og England i dette tilfelle. En verdensopinion på grunnlag bare av de nøytrales rettigheter, det kan man selvfølgelig skape, men utgangspunktet her vil være det som er nevnt i morges, og jeg er ikke sikker på at det utgangspunkt er det heldigste å benytte når vi skal henvende oss til disse nøytrale og da særlig til Amerikas forente stater. Jeg vil ikke dermed ha sagt at Stortinget skal stille seg avvisende til en sånn henvendelse, men mitt inntrykk er — og derfor sier jeg det her — at man skal være meget varsom og tenke seg vel om før man går til det. Det er nå tatt forholdsregler fra engelsk side overfor tyske fartøyer. Det var jo noe vi kunne vente oss, men jeg tenker at vi også i løpet av det første døgn vil få høre om ting som er skjedd mot de britiske skip fra tysk side.

I det hele tatt, vi er, kan vi nesten si, blitt krigsskueplass, og da stiller et nytt spørsmål seg for Stortinget, og det er: Er vi forberedt på å ta den situasjon som er der nå? Jeg mener ikke nå forsvarsberedt, jeg mener ikke så mye det ytre forsvar, men er vi innad organisert slik at vi kan ta imot en sånn situasjon? Vi har jo alle sett de vanskeligheter som vi har hatt helt siden krigen brøt ut 1. september. Vi har arbeidet med å skaffe landet forsyninger, og den ærede forsyningsminister gjorde meg den ære å vise meg de siste tall for landets forsyninger nettopp i dag. Jeg må jo si at de var meget tilfredsstillende. Men det er den ting med dette å holde oppe forsyningene og liksom bare ta sikte på at levestandarden skal holdes oppe og folk skal ikke mangle noe: Er den politikk gjennomførbar nå? Jeg tror det ikke. Jeg tror vi blir nødt til å innføre rasjonering, gjerne kanskje også for enkelte artiklers vedkommende en sterk importregulering. Vi blir nødt til å bruke det vi nå kan avse, og i den situasjon vi kommer opp i, blir vi nødt til å bruke det i første rekke i verneøyemed, både hva forsvaret angår og hva forsyninger angår. Vi har jo ikke, fordi om vi har forsyninger, dermed naturligvis alt betalt, og hvis vår skipsfart og vår eksportindustri, som har skaffet oss mulighet for den levestandard vi har vært så lykkelige å kunne ha i de senere år, nå kommer opp i en situasjon som ikke alene gjør det vanskelig, men kanskje umulig å føre den videre, så må vi hushol-

11/5/45

derere med det vi har. Og da kommer jeg til det: Er det ikke riktig å se den situasjon i øynene og ta de forhåndenværende beholdninger, men gjøre regning med at de skal være lenger enn et «normalt forbruk», som det heter, gjør berettiget? Jeg fremkaster den tanke, for jeg mener vi må regne med at vi ikke lenger kan opprettholde dette at ethvert krav til livets goder skal bli tilfredsstillt fremover. Vi må ned. Jeg er sikker på at også Regjeringen er oppmerksom på det, og jeg tror det ville være riktig at forsyningsministeren da i første rekke nokså snart meddeler Stortinget den plan som jeg er sikker på hans departement har utarbeidet også for en sånn situasjon, med et nedadgående forbruk for øye.

X T. Sverdrup: Det var noen bemerkninger til de opplysninger den ærede forsvarsminister kom med, som jeg hadde tenkt å fremføre. Han meddelte at det var satt opp en noe øket styrke på våre kystfestninger, og så vidt jeg forstod ham, så at det skulle være tilstrekkelig til fortenes betjening. Nå er jo forholdet det at våre kystfestninger ligger med noe sånt som tredjedels mannskap i dag, ikke på langt nær i stand til å ta hva man kaller en krigsvakt eller krigssituasjon, om så skulle være. Jeg vil henstille til den ærede forsvarsminister å ta under overveielse hvorvidt ikke situasjonen nå er slik at man gikk til full mobilisering av samtlige kystfestningers styrke uten den minste reduksjon. Vi går jo mot varmere tider, og det som har stilt seg hindrende i veien i stor utstrekning i vinter, nemlig mangelen på hus, er nå borte, for det er ingen ting i veien for at mannskapene kan ligge i telter.

Så var det forsvarsministerens meddelelse om minefeltene ved Oslofjordens ytre befestninger, Rauer og Bolærne. Jeg forstod at han hadde gitt ordre til at man skulle være klar til å legge dem ut på et forholdsvis kort varsel. Men hvis man skal gå til den foranstaltning, må man også ha til stede noe sånt som, jeg tror ca. 20 nye bevoktningsbåter, for hele fjordtrafikken skal da dirigeres inn gjennom en bestemt kanal. Ytre Oslofjords forsvarsavsnitt har ikke materiell til å kunne legge noe minefelt på plass i dag. Jeg nevner dette for å henstille til forsvarsministeren at det nå sørges for at også bevoktningsbåtene ligger på plass, for uten det kan vi ikke tenke på å legge ut det store minefelt. Jeg ville føle meg svært beroliget om vi hadde vært i den situasjon i dag å kunne gi ordre om å legge ut det minefelt, for befestningene i Ytre Oslofjord er ikke så sterke at jeg er sikker på at ikke noen gjør forsøk på å forsere dem,

hvis ikke minefeltet er utlagt, og jeg tror at kanskje tiden er inne til å gå til den foranstaltning, så snart som mulig å legge ut dette minefeltet. Det vil koste noen penger, men vi vil da ikke oppleve at det blir for sent, og at fjorden en mørk natt, uten at noen har merket noe, blir forsert. Jeg tror at vi nå burde tenke på å etablere dette minefelt så snart som mulig.

La meg så komme inn på hovedspørsmålet: Hva skal foretas i anledning av at det er lagt ut miner i vårt territorialfarvann? For meg står det sånn, at hvis vi i det hele tatt ønsker fortsatt å ha et skinn av å opprettholde nøytraliteten, kan det ikke være noe valg i det foreliggende tilfelle. Vi kan da vel ikke finne oss i like overfor den annen part å måtte si: Dessverre, vi tør ikke foreta oss noe på vårt eget territorium. Jeg ville nødige være den utenriksminister som skulle møte den tyske minister i morgen og si: Jeg beklager meget, men vi tør ikke foreta oss noe like overfor England, for det kunne koste noen norske borgere livet. Jeg mener det er et standpunkt vi ikke kan ta under en så alvorlig situasjon som nå. Vi må se den situasjon i øynene at vi en gang må gjøre noe for å hevde vårt territorialfarvann, om aldri før. Jeg vet at vi har lite materiell til å bruke som minefeiere, så lite at det kan bli vanskelig å få det flyttet fra Østlandet, og en passelig kuling på Jæren kan være nok til å stoppe det. Sånn er situasjonen. Vi har neglisjert disse ting sånn at vi i dag står slik at vi faktisk ikke kan gjøre det vi ønsker. Men vi har nå iallfall to nybyggede minefeiere, den ene kom like over nyttår ned til Tønsberg, og den annen er så å si ferdig. Jeg håper den iallfall er så langt ferdig at begge disse øyeblikkelig de får ordre, kan gå til de distrikter i landet hvor de kan nyttiggjøres som minefeiere. Da vil det være så meget lettere for den ærede utenriksminister, når han kan si at det vi har av materiell, har vi allerede sendt av gårde med det for øye å gjøre rent bord i vårt eget farvann. Jeg tror ikke at England, når det kommer til stykket, vil ligge og bevokte disse minefeltene. Jeg tror heller de vil respektere det, hvis vi foretar oss noe. Men en prøve er en prøve, er det så at ingen tør foreta seg noe, så meget desto bedre. Blir ikke det gjort, er det min sikre overbevisning at vi vil komme til å oppleve ganske annerledes alvorlige episoder på vårt sjøterritorium i de nærmeste dager framover. Da vil de overhodet ikke respektere noe mer, vi vil komme til å få krigen like innpå stuedøren i alle våre fjorder og daler, og det er dog verre enn å gjøre et forsøk på å renske opp disse minefeltene, som altså nå alt er etablert.

Den spesielle risiko som hr. Mowinckel nevnte det skulle være å dirigere vår kysttrafikk ut utenfor tremilsgrensen, fordi om det er lagt et minefelt der, tror jeg ikke noe på, for ett er iallfall sikkert, at jeg har i min praksis, både i forrige krig og i denne, erfart at det er drevet mange miner som vi har fått tak i, og som ikke har vært desarmert, men de har vært ufarlige.

Hva angår det spørsmål som hr. Lykke sist nevnte, nemlig en mulig begrensning på forsyningene allerede i tide, vil jeg like overfor den ærede forsyningsminister peke på et forhold som kanskje burde tas under overveielse, nemlig det jeg vil kalle luksuskjøring med bensin. Vi ser jo hvordan private folk tar seg sine søndagsturer. Man kan oppfordre dem til å spare, men når det nå en gang er fritt, brukes det. Jeg vil henstille om ikke de liter bensin som går til den slags unyttige formål, bør stoppes eller beslaglegges allerede nå, for våre forsyninger er ikke så store, særlig hvis det blir til det at vi blir avsperrert. Og vi må regne med det. Da nevner jeg bensinen i dag, og det kan hende at det resonnement kan anvendes på andre ting.

Førre: Jeg vil gi min tilslutning til den kritikk som falt fra hr. Lykke om at når det forelå en så alvorlig note fra den franske og den engelske regjering som den som kom fredag, så burde Stortinget vært underrettet lørdag iallfall. Men det er dessverre blitt til det at mannen på gata til dels er bedre underrettet om tidens begivenheter enn stortingsmennene.

Det som jeg forlangte ordet for, var i grunnen å forsøke å få en forklaring på hvilken situasjon man egentlig vil innrette seg på nå framover. Her er talt om at våre festninger skal få et større antall mannskaper, og man skal på forskjellig måte forsøke å ha dem i orden. Men i hvilken tenkt situasjon er det man overhodet vil skyte? Hr. Mowinckel mente at man iallfall ikke burde skyte på engelskmennene. Men er det noen man spesielt skal skyte på som krenker vår nøytralitet, eller er det likt for alle parter? Man er vel ikke i tvil om, at det som England nå etter vår oppfatning i første rekke spekulerer på, det er å få Norge og Sverige inn i krigen. Jeg leste opp under frontaledebatten den 19. januar hva Churchills bok «Verdenskrigens historie» forteller om hvilke planer de allierte hadde under verdenskrigen om eventuelt å krenke flere nøytrale staters nøytralitet, for å gå «en benvei til seieren», som det heter. Jeg skal ikke gjenta citatene av dette, kun det siste, og det synes jeg er typisk for det som skjer i dag, og har ingen som helst

forbindelse med de mange påskudd som notene inneholder. Etterat det er nevnt: «Skulle vi vende oss mot Nederland, Danmark, Norge og Sverige eller mot Hellas, Bulgaria og Romania?» osv., sier han til slutt:

«Det er bare på denne bakgrunn man får et riktig bilde av alle planene om å ta en benvei til seieren ved hjelp av plutselige og uforutsette knep og manøvrer.»

Derfor mener jeg vi skal ikke se på England på annen måte enn på de andre stormakter. Vi må, som det så ofte blir fremholdt, innrette oss på en absolutt lik opptrøden, enten det gjelder England, Tyskland, Russland eller andre stater, og vi kan ikke se bort fra at vi kanskje allerede i dag eller i natt eller i morgen har tilsvarende aksjoner fra andre land, kanskje først og fremst fra Tyskland. Men vi vet jo ikke hvilke forutsetninger for samarbeid der finnes mellom Russland og Tyskland, og vi vet heller ikke om Russland kan bli særlig interessert under den situasjon som er oppstått. For når rettsordningens store apostel England er den som krenker den internasjonale rett, da er det klart at det slapper moralen også der hvor det kanskje har vært litt moral før. Jeg mener det er en farlig situasjon som vi er oppe i. Den må ikke bedømmes følelsesmessig, men den blir dessverre, som hele pressens agitasjon har gått ut på i lang tid nå, bedømt følelsesmessig, hele den politiske internasjonale situasjon. Det skaper det samme forhold som hr. Mowinckel snakket om fra Berlin og fra vestmaktene, at man var blind for realitetene, og det er farlig for et land å oppagitere en stemning på løst grunnlag uten sans for realitetene. Det er naturligvis vanskelig på det nåværende tidspunkt å diskutere hva man videre bør gjøre, men jeg tror, som jeg har fremholdt flere ganger både i åpne møter og for lukkede dører, at det er på tide at vi opptar en bred debatt om Norges stilling under de forskjellige tenkte situasjoner som kan oppstå i dag eller i morgen. Vi vet ikke nå hva tid stillingen kan bli helt kritisk for landet vårt.

Det jeg til slutt vil understreke som min oppfatning, det er at vi under alle forhold ikke må blandes inn i denne stormaktskrig. Vi må protestere og erklære at vi ikke evner å unngå disse nøytralitetskrenkelser, og så får vi da forsøke oppjøret når krigen en gang er ferdig.

Presidenten: Etter konferanse med forsvarsministeren vil presidenten foreslå at Kommanderende general, Kommanderende admiral og Admiralstabssjefen får adgang til å

overvære forhandlingene, og anser det for enstemmig bifalt.

Statsråd Koht: Fyrst berre eit par små merknader. Det var nemnt av hr. Lykke og visst av hr. Førre og, at då eg talte her i Stortinget laurdag formiddag, burde eg nemnt at vi hadde fått den britiske og den franske noten fredag kveld. Det var eit møte som vi heldt for opne dører laurdag formiddag. Vi hadde fått den noten i trumål kvelden før, og den noten hadde det ikkje vore høve til å drøfte med Regjeringa eller gjera Regjeringa kjend med. Men den utgreiinga eg gav, var med vilje såleis lagt at den i visse måtar med ein gong skulle gjeva svar på det som stod i den britiske og den franske noten frå kvelden før. Det er ein vanske med alt dette, og det er å få det vi såleis svarar, fram til ålmenta i Storbritannia og Frankrike. Eg veit at den talen eg heldt her laurdag formiddag, vart i sine hovuddrag kringkasta i Storbritannia. Men nokre dagar i føreveg hadde eg gjeve eit intervju til ein britisk bladmann i Reuters byrå, og gjeve serleg for Reuters byrå, og det vart telegrafert over til Storbritannia, men i dei største blada vart det slett ikkje prenta, såleis i Times og dei andre blada, og det kom på den måten ikkje fram til den britiske opinionen. Det er den propagandaen dei driv der burte, som ikkje skal få bli møtt frå norsk side.

Her er spurt om eg i dag har havt samtalar med sendemennene frå Frankrike, Storbritannia og Tyskland. Eg hadde nær sagt at kvar mann som er med i utanriksnemnda, må vita at det ikkje har vore ei stund tilbake for meg, fordi eg har vore nøydd til å sitja i utanriksnemnda i eit par timar. Etterpå var det regjeringssmøte, og etterpå arbeid med å få i stand den utgreiinga eg skulle gjeva Stortinget i ettermiddag, så her har ikkje vore stunder til slikt. Eg har ikkje vilja kalla til den tyske sendemannen, fordi det ville verka som eg ville be han om råd eller hjelp. Det ville etter mitt skyn i denne situasjonen vera noko av det mest uheppelege eg kunne finna på. Han har ikkje sjølv meldt seg heller til nå, og søkt samtale.

Det er sjølv sagt eit hovudspørsmål i heile denne situasjonen kva det er Tyskland nå vil gjera. Den britiske og den franske sendemannen har eg ikkje fått tid til å kalla til meg, og dei har ikkje bedt om noko meir samtale. Men etter alt det eg kjenner til frå før, trur eg ikkje dei har meir greie på dette enn det som dei har fått gjennom desse notane. Men som sagt, det vi kan vente på nå, er kva Tyskland vil gjera. Og det står for meg så, at det nå i dag å halda på her og dryfta alle

dei spørsmåla om kva vi skal gjera nå, det er lite grann for tidleg. Vi har i dag måtta taka standpunkt til dei aller fyrste stega, dette å få sendt fram og sendt ut, kunnngjort, den protesten som det var naudsynt å gjeva med ein gong. Praktiske tiltak her må Regjeringa og eg som utanriksminister få lov å ha litt tid til å tenkja på, og eg trur ikkje at dei improvisasjonane som vi kan koma med her nå med det same alt dette har hendt, kan vera så svært nyttige, før vi kan koma beint fram med framlegg om tiltak. I den kunnngjeringa som eg sende ut i dag, står det at den norske regjeringa held seg til hande å setja i verk høvelege tiltak som denne nøytralitetskrenkjinga kan gjeva grunn til. Det ordet er med vilje valt såleis: «høvelege tiltak», fordi ein ikkje skulle binda seg på forhånd til noko visst anten på den eine eller på den andre siden.

Men sume av dei som har talt her i dag, har nemnt sume av dei spørsmåla som har vore framme i utanriksnemnda alt i formiddag, og det er greitt at alle dei spørsmåla må Regjeringa nå få tid på seg til å dryfta. Eg vil berre gjeva ein faktisk opplysning som har lite grand å seja for den eine tanken som her har vore framme, dette med å venda seg til dei nøytrale og serleg til regjeringa i dei amerikanske sambandsstatane. Det er klart at sjølv det svaret vi i dag har gjeve til Storbritannia og Frankrike, blir sendt ut til alle dei regjeringane som vi elles har eit diplomatisk samkvæme med, deriblant då Sambandsstatane i Amerika. Det må vi gjera kjent hjå dei. Men vi har alt for ei tid sidan gjort noko meir just i Amerika. Vi har halde den amerikanske regjeringa godt kjend med dei spørsmåla som her har vore oppe, og dei trugsmåla som har vore mot nøytraliteten vår, alt sidan fyrstninga av januar, og vi har dryft med den amerikanske regjeringa spørsmålet nå i det aller siste, om den kunne tenkja seg å freista på ei påverking på Storbritannia og Frankrike såleis at dei statane ikkje krenkte nøytraliteten vår. Og det er berre nokre få dagar sidan at den amerikanske utanriksministeren Cordell Hull sa, at dette ville han tenkja på med stor godvilje, fordi han såg at her var noko som kunne bli farleg for andre land. I den form er sjølv sagt tanken falt burt etter det Storbritannia og Frankrike alt har gjort dette tiltaket med å bryta nøytraliteten vår, men såleis at vi då alt på fyrehand i samråd med andre nøytrale regjeringar, sjølv sagt heile tida med dei to andre nordiske — for Finland var så lenge i krig — og dei andre Oslo-statregjeringane og så med Amerika, fyrebur sume ting av det som vi nå må dryfta korleis vi

skal ha det. Men som sagt, eg trur det vil vera det rette for det fyrste nå å venta til vi ser det som må bli så avgjerande for heile tilgangen her: kva det er Tyskland gjer. Vi kan ikkje der spørja Tyskland kva det vil gjera. Vi kan vera trygge på at Tyskland vil gjera sitt slik som det sjølv synest, og Tyskland vil nok koma til oss med sine krav om det så vil, — om det ikkje vil taka saka i si eiga hand. Men dette kan ikkje vi avgjera, det må vi venta på å sjå. Så kan då Regjeringa få tid til å dryfta alle desse vanskelege spørsmåla her om tiltak, både om sjøve dei miner som er lagde ut, og om dei praktiske tiltaka som det kan vera spørsmål om. I spørsmålet om minene har vi alt gjort den eine tingen i det svaret vi har sendt, å krevja at England skal taka burt minene sine. Vi kan vel venta eit svar på det, tenkjer eg, med ein gong. Men lat oss få lite grand tid til å planleggja alle desse ting, så skal vi koma til Stortinget her med planar som det kan vera meir gagn i då å dryfta.

→ Hr. Markhus tok her over presidentplassen.

Steffensen: Jeg vil ikke blande meg opp i forholdet til andre nasjoner, og jeg vil heller ikke som hr. Trygve Sverdrup erklære meg så modig, at man skulle ta de greiene vi nå har, og forsøke å vise tenner på noen måte, det som jeg hørte ble uttrykt: selv om det skulle koste noen mennesker livet. Det som jeg har interesse av, det er selvfølgelig de utlagte minefelters innflytelse på vår rutefart. Jeg har forsøkt å se på kartet, for de oppgir posisjonen, og etter de karter som jeg ser i avisene, må jeg anta at det er noenlunde i overensstemmelse med faktum. Jeg forsøker da å danne meg en mening om hvordan det vil gå med vår kystfart. Når vi ser på Vestfjordfeltet, vil jo all rutefart der bli drevet over helst om Landegode og utenom Helligvær, atskillige mil til havs før den svinger inn Vestfjorden. Dette vil si at hele kystfarten kommer utenfor territorialgrensen. Hvis vi nå forutsetter at tyskerne i dette høve blir atskillig mer desperate enn de hittil har vært, er det klart at våre hurtigruter og lokalskip der er utsatt for ethvert overgrep som den tyske marine kan komme til med, og et skudd mot våre små lokalbåter og små hurtigruter vil naturligvis ha til følge at de forsvinner med mann og mus, det blir ikke et levende liv igjen, etter det resultat vi har sett de har hatt på store båter. Det samme gjelder minefeltet utenfor Bud. Der er det utlagt slik at det sperrer all trafikk fra Kristiansund, og fartøyene må gå utenom

territorialgrensen, ut Griphølen. Det blir samme forhold på dette felt som for Vestfjorden. Nå etter avisene som vi har sett i dag, er all trafikk fra Bodø nordover stanset. Det er jo klart at dette ikke kan fortsette. Vi er fri for post, og det kan være andre ting som mangler når rutefarten stanser. Det som man skulle forlange her var at England skulle ta opp sine miner selv, men det kan vel bli et langt lerret å bleke. Det er ikke noe som kan bli avgjort kanskje på dagen og uken, men det er spørsmål om man ikke kunne komme til iallfall en forståelse, sånn at man kan få en fartsled for vår smårutefart nær land. For Vestfjordfeltets vedkommende vil man kunne dirigere rutefarten tett ved land innenfor minefeltet gjennom Grøtøysundet, men i Storfjorden kommer de langt ut på Vestfjorden. Denne lei er kun brukbar for våre små hurtigruter og for våre lokalbåter, men det er da noe, og selv om man der må gå over til dagfart, er det dog en forbindelse. Men sånn som forholdene er nå, tror jeg vi må få rutebåtene om natten til å gå vestom minefeltet både på Hustadvika og på Vestfjorden, for så vidt tyskerne kommer opp i de nordlige farvann. Jeg vet at skipene har det vanskelig og at de gjør hva de kan, men disse landsdeler som ligger nordenfor Vestfjorden, er i en meget vanskelig situasjon. Det er ingen vei forbi, det er ikke dampskipsforbindelse, derfor er situasjonen særlig prekær for disse distrikter. Kunne man i en fart få undersøkt om det lot seg gjøre, for så vidt minefeltet ikke går så nær land, i øyeblikket iallfall bare å bruke de små båtene til den trafikk, så var det straks bedre. Fra Harstad nordover er jo leia fri igjen, så man kunne bruke det ordinære materiell. Disse ting er brennende for det nordlige Norge, og jeg håper da at det blir gjort det som står i vår makt uten å bringe oss i noen slags forviklinger, for å få den ordinære trafikk erstattet med noe fra Bodø til Harstad iallfall.

Hambro: Det som i dette øyeblikk i første rekke og dypest beskjeftiger våre sinn, er ikke de enkelte detaljer ved det som er hendt, men det er selve spørsmålet om krig eller fred, spørsmålet om hvorvidt Norge fortsatt skal søke å bevare sin nøytralitet til begge sider, eller om Norge, som det populært vil hete, skal velge sitt parti. Jeg har i utenrikskomiteen gitt uttrykk for den oppfatning at det må og skal være målet for vår utenrikspolitikk å bevare Norges nøytralitet. Men jeg vil føye til at det har, så vidt jeg forstår, i komiteen og også hos Regjeringen vært enstemmighet om den ting, at Norge ikke kan, ut fra sine praktiske materielle interesser,

Hambro

8.4

11/11
13.1

1) Dok. 2

111
XIII

tenke seg den mulighet å komme i krig mot England, og all den stund dette er så, all den stund det også er Regjeringens og utenriksministerens endelige politikk, innebærer det en sterk oppfordring til oss om i alle handlinger og i alle uttalelser vi avgir på det nåværende tidspunkt, å være til det ytterste varsomme med å irritere den part som vi mener oss umulig å kunne gå imot. Og jeg må åpent tilstå at jeg ble noe smertelig overrasket over at utenriksministeren i sin redogjørelse for åpne dører her i ettermiddag brukte ganske sterke uttrykk om vestmaktens moral, og karakteriserte deres opptreden i denne sak på en måte som vi naturligvis alle er hjertelig enige i, men som først og fremst var overflødig, og som for det annet på dette tidspunkt både skaper vanskeligheter for oss når det gjelder å komme til orde i pressen i England, og dessforuten skaper en enda mer elektrisk ladet atmosfære når vi skal forhandle om de ting vi allikevel er nødt til å forhandle om. Jeg er også enig med hr. Lykke i, at den note som ble overlevert forleden aften, vår så alvorlig i sitt innhold og i sin tone, at der kunne vært grunn til både å gjøre tinget bekjent med den så snart råd var, og til å ta et vel gjennomtenkt hensyn til den i den utredning utenriksministeren skulle gi, som jo ikke nødvendigvis hadde behovd å gis lørdag morgen. Jeg tror at der muligens også i den note ligger varsku om andre risikomomenter enn de som har vært nevnt her. Jeg har en fornemmelse av, at når England og Frankrike i denne note så sterkt understreker forholdet til Sovjet-Russland, og antyder at det ville stride mot deres livsinteresser både at man nektet bistand eller medvirkning til bistand til Finnland under eventuelle nye angrep, og at de henfører til sine livsinteresser at Sovjet-Russland ikke får støttepunkter ved Atlanterhavet, så ligger det nær å se det som et varsku om at planer i den retning muligens er mer aktuelle enn vi her liker å tenke oss at de skal være.

Det ble nevnt av den ærede utenriksminister i møtet for åpne dører, det meget interessante punkt at man hadde vært i kontakt med den svenske utenriksminister om notene fra England og Frankrike, og vi forstod også i utenrikskomiteen at planen var den, at de to regjeringer ville gjøre hverandre bekjent med sine konsepter til svar. Det svenske er vel allerede forfattet forlengst, idet den svenske regjering forela den note det hadde mottatt fra England og Frankrike, for utenrikskomiteen i Sverige med en gang, og hvis avisene har rett, ble det svenske svar drøftet med utenrikskomiteen der i møte søndag allerede. Det vil jo være meget viktig hvorledes dette

svar blir utformet, og jeg er fullt villig til å gi utenriksministeren all nødvendig tid til å utforme det, men det vil bli et meget viktig og i visse henseender grunnleggende aktstykke som bør uhyre nøye forberedes og drøftes, og som jeg går ut fra at også Stortinget vil bli gjort bekjent med før det blir avgitt.

Hva nå angår den aktuelle situasjon, da ble det i formiddag i utenrikskomiteen opplyst at minefeltene utenfor Landegode og utenfor Bud på More allerede var etablert, mens minefeltet utenfor Stad ennå ikke var etablert på grunn av uvar i sjøen. Tør jeg spørre: Hva gjør den norske marine i den anledning? Den er varslet om at der vil bli, i strid med folkeretten og vår nøytralitet, utlagt et minefelt utenfor Stad. Har marinens fartøyer fått ordre til å holde seg så langt borte som mulig? Har de fått ordre om i passelig avstand å være vitne til at England legger ut disse mineer, eller hvilken ordre er gitt for vår bevokningstjeneste på Vestlandet i dette særlige tilfelle? Jeg må nemlig bekjenne at jeg er enig med hr. Lykke og andre som her har talt, i den ting, at uansett hvorledes vår innstilling er til den ene eller den annen makt, kan vi ikke som suverén stat unnlate å ta standpunkt til en krenkelse av vår suverenitet og av vår uavhengighet, som er av noenlunde enestående art. Det dreier seg ikke her om en handling som den der ble foretatt av Tyskland like overfor Sverige, hvor man la ut miner mellom 4 og 3 mil. Etter de opplysninger vi har fått, dreier det seg her om minefelter som er lagt fra fastlandet sammenhengende utover og som, slik som det ble nevnt av utenriksministeren, ikke gir adgang til selv for de mindre fartøyer å velge noen innenskjærs led, men — som hr. Steffensen var inne på — som ikke bare etablerer en adgang for den tyske marine, om den måtte ha maktmidler til det, til å true vår alminnelige rutefart langs kysten, men som også tvinger rutebåtene og fiskerbåtene ut på internasjonalt farvann, slik at de kan bli gjenstand for engelsk kontroll og engelsk oppbringelse, hvis de har en sild eller hvis de har en sekk med sildemel, som ikke er kontrollert og stemplet overensstemmende med de britiske ønsker, og som gir dem adgang til å avbryte all vår rutetrafikk på kysten. Det forekommer meg at det ikke var naturlig å ha meget lange overveielser om hva vi plikter å gjøre i den sak. Vi plikter selvfølgelig å gå til opprensning av minene. Jeg tror hr. Sverdrup har rett i at det neppe ville møte noen væpnet motstand, men i hvert fall hadde vi demonstrert vår vilje, og vi hadde gjort det vi plikter å gjøre etter all internasjonal sedvane og rett. Og vi kan ikke fortsette med å gjøre ingen

13.!

2

ting. Hvis det skulle vise seg at der ble brukt en sterkt væpnet makt når vi forsøker å gjøre det vi er folkerettslig forpliktet til å gjøre, ja da har vi demonstrert det som det var nødvendig for oss å demonstrere, og vi vet jo alle hvilke instruksjoner Regjeringen har gitt vår marine for det tilfelles skyld. Nå er der en stor nyanse i den engelske kunngjørelse, hvor man erklærer fra britisk side at man i 48 timer vil holde vakt. Hva betyr det? Betyr det at man så å si har 48 timers prøvedrift, og at man vil trekke tilbake sine felter og ingen opphevelser gjøre, hvis Norge etter de 48 timer fisker opp minefelter? For det er vel noe ingen kan tenke seg, at Norge skulle anmode England om å fortsette med å holde vakt på norsk territorium, liksom litt som man vil kunne tenke seg at Norge uten å oppfiske disse miner skulle bevokte et minefelt som er utlagt av en krigførende makt. Det ville jo bringe oss like opp i krigsmuligheter, hvis vi skulle gjøre noen av disse ting. Så vidt man kan forstå i øyeblikket etter de telegrammer man har hatt adgang til å se fra kysten, er forholdet meget eiendommelig. Der er utlagt et stort engelsk minefelt. Der ligger 5 norske minefartøyer og ser på dette minefeltet uten å vite hva de skal gjøre. Der ligger engelske krigsfartøyer kloss opp i stranden for å holde bevoktning på to sider av minefeltet. Der ligger fartøyer utenfor, og det er en lett forståelig panikk hos dem som skal trafikere leden. Jeg tror ikke det er naturlig å ta seg lang tid for å forsøke å bringe noe mer orden i disse forhold. Det er ganske nødvendig å gjøre det, og å gjøre det hurtig.

Jeg hørte med interesse hva utenriksministeren uttalte om den amerikanske regjering og dens holdning, og jeg er enig i at det ikke er ønskelig eventuelt i dette øyeblikk ved en offentlig appell å anmode om verdens beskyttelse eller sympati. Jeg er enig i at det neppe ville møte noen spontan eller umiddelbar tilslutning på bakgrunn av det som er hendt i Finnland og henvendelsen fra Finnland. Men hvis den amerikanske regjering, som underhånden har vært holdt underrettet, og som jo gjentagne ganger har gitt uttrykk for sitt ønskemål om å få drøftelser med de nøytrale, skulle gripe denne anledning til å søke istandbrakt slike drøftelser om en felles opptreden, er det en given ting at vi alene kan hilse det med glede, og at vi alene kan tilskynde De forente staters regjering til å velge den utvei.

Hva angår den mulighet å henvende seg til Folkeforbundet, som hr. Mowinkel var inne på, så er det klart at det i forholdet til England og Frankrike er en helt naturlig, man kunne fristes til å si: kutymemessig frem-

gangsmåte. Folkeforbundspaktens art. 10 sier at forbundets medlemmer forplikter sig til å respektere og opprettholde mot ethvert angrep utenfra alle forbundsmedlemmers territoriale integritet og bestående politiske uavhengighet. I tilfelle av trusel om eller fare for sådant angrep skal rådet overveie de midler som kan sikre fullbyrdelsen av denne forpliktelse. Og så heter det i annet ledd av art. 11: «Det erklæres også å være en vennskapelig rett for ethvert av forbundets medlemmer å henlede forsamlingens eller rådets oppmerksomhet på enhver omstendighet av betydning for de mellomfolkelige forhold, som truer med å forstyrre den gode forståelse mellom folkene hvorav freden er avhengig.» Vi har altså den fulleste anledning, vi har den formelle oppfordring til det. Jeg vil ikke ha uttalt i dette øyeblikk hvorvidt det vil være klokt eller langsiktig å gjøre det. Ethvert slikt skritt vil jo være avhengig av Regjeringens overveieelse om hvilke hovedlinjer den mener å måtte følge under arbeidet for det formål ikke å bringe Norge inn i krigen mot England. Og det er det som er det viktigste å få klargjort for Stortinget, — ikke i dag, tiden er kanskje ikke inne til det ennå, men det haster ganske overordentlig — om Regjeringen akter å følge denne politikk ved til det ytterste å søke å opprettholde vår nøytralitet, hvorav der følger visse forpliktelser og visse vanskeligheter, eller om den akter å innstille seg slik at den på et givet tidspunkt kan velge sitt parti. Det er de to grunnspørsmål som det vil være nødvendig, når Regjeringen har orientert seg, snarest mulig å få drøftet med Stortinget og å få brakt på det rene Stortingets standpunkt til.

Et enkelt militært forhold må jeg få lov til å berøre til slutt. Det ble nevnt Oslofjordens befestninger, og at det skulle innkalles mannskap til disse befestninger osv. Jeg vil spørre den ærede forsvarsminister: Hvorledes ligger disse befestninger i dette øyeblikk? Hvis der ikke er inntrådt noen forandringer i det aller siste, finnes der så vidt meg bekjent ikke en dekkstilling ved kanonene på Rauer og Bolærne. Kanonene, til hvis fundamentering på forsvarlig vis man ikke har hatt bevilgning, som det også har vært drøftet her i Stortinget, er anbrakt på bergknatter, og mannskapene vil bli blåst bort ved et hvilket som helst bombenedslag i en radius fra 50 til 100 meter, fordi bombeeksplosjonene trykker opp og kanonene er høytstillet. Man har alene enkelte plasser som gir noenlunde muligheter for dekning. Det er heller ikke noen som helst sanitærforanstaltninger truffet. For en tid siden anmodet man den læge som vel har størst erfaring i krigskirurgi, professor Johan

Holst, om å se på forholdene der nede, og han sier, at det var meget enkelt, for det fantes overhodet ikke mulighet for noen applikasjon av sanitet. Det var ikke anledning til å iverksette forbindinger, der var ikke noe rom eller der var ikke noen foranstaltning truffet med sikte på mannskapenes sikkerhet og på elementære krav fra sanitetet, hvis det skulle komme til alvor. Det har vært nevnt tidligere her i Stortinget som en tanke å avhjelpe arbeidsløsheten blant steinhuggerne i Østfold ved å sette dem i gang med det nødvendige arbeid ved Oslofjordens ytre befestninger. Det er mulig at det vil være praktisk. Jeg håper at forsvarsministeren kan meddele at der i løpet av de siste 3 uker er rettet på disse forhold. Det er ikke bedre hva sanitet angår i Bergensleden og på kystvakten eller på marinen, som har oppsynet der. Det er mer enn bedrøvelig, det som er det faktiske forhold. Da jeg for kort tid siden var i Bergen og hadde anledning til å konferere også med de kommunale myndigheter, viste det seg at det eneste marinen hadde å ta sin tilflukt til, det var eventuelt annen etasje i Haukeland sykehus, i fullt ubekjentskap med at etter planen var Haukeland sykehus det første som skulle evakueres, på grunn av den utsatte beliggenhet det har. Jeg tror at slik som stillingen er nå, vil det være nødvendig å sette ganske stor fart i arbeidet for å skaffe forsvarlige sanitetsforhold og forsvarlige forhold i det hele, og jeg vil gjenta i det fulle storting hva jeg uttalte til den ærede forsvarsminister i det første møte i utenrikskomiteen hvor han deltok, at den franske forsvarsminister i de første 4 uker av verdenskrigen i 1914 avsatte 56 generaler. Var det ikke gjort, hadde Frankrike formodentlig tapt slaget ved Marne. Jeg håper at den norske regjering og dens folk ikke vil være engstelige for i denne tid å benytte seg av sin grunnlovmessige adgang til å skape en mer effektiv ledelse av en hvilken som helst våpenart eller på en hvilken som helst militær kommandoplass eller på et hvilket som helst fartøy, hvis de finner at hensynet til landets tarv gjør dette nødvendig.

Sundby

Sundby: Først litt om behandlingsmåten og den behandling som Stortinget er blitt gjort til gjenstand for. Jeg er enig med hr. Lykke og andre i at notene fra vestmaktene burde vært forelagt for Stortinget allerede lørdag, all den stund de forelå den gang. Men jeg mener behandlingsmåten også i dag med noen grunn kan kritiseres. Jeg er ikke enig med dem som har sagt at Stortinget burde vært sammenkalt allerede i formiddag. Regjeringen måtte få sin tid da til å drøfte sa-

kene og drøfte dem med den utvidede utenrikskomité. Men med sikte også på fremtiden synes jeg nok at utenrikskomiteen, når så viktige ting foreligger, bør forsterkes med gruppeførerne og med det samlede presidentskap. Det vil da bli et mer riktig forum for den forberedende behandling før Stortinget får sakene.

Når det gjelder den protest som vi har godkjent i dag, er jeg jo enig i den, etter at den har undergått de forandringer som enkelte av oss ønsket ved behandlingen i utenrikskomiteen i dag. Men jeg synes nok den burde vært forelagt for Stortinget i hemmelig møte i ettermiddag, før vi gikk til behandlingen i det åpne møte. Som det nå ble gjort, var det jo en sandpåstrøing av Stortinget, uten at Stortinget hadde noen adgang til å ta standpunkt til saken. Jeg synes det er uformelt og uriktig, og at man setter Stortinget altfor meget utenfor ved en slik behandlingsmåte. Et kort hemmelig møte hvor Stortinget hadde blitt bekjent med hvordan saken lå an, og bekjent med protestnoten, kunne gitt Stortingets medlemmer anledning til å ta standpunkt, slik at det kunne sies at behandlingen i det åpne møte var en virkelig behandling, en virkelig godkjennelse fra Stortingets side. Jeg sier dette av hensyn til fremtidige behandlinger av lignende saker.

Med hensyn til det aktuelle spørsmål, hva vi skal gjøre overfor det utlagte minefelt, er jeg selvfølgelig enig med utenriksministeren i at Regjeringen må få tid til å overveie spørsmålet og til å drøfte saken. Men vi er vel her til stede for å gi våre råd, og jeg vil da erklære meg enig med dem som har uttalt at vi ikke kan ganske rolig sitte med hendene i skjøtet og se på denne nøytralitetskrenkelse. Jeg vil ikke gå så langt som å si at vi straks skal gå til handling, men jeg tror nok det vil være riktig om utenriksministeren nokså snart kan svare Tyskland på en henvendelse, som rimeligvis kommer til å skje i en nær fremtid, at vi har gitt ordre til våre mineiere om å gå til feltet. Det vil jo ta noen tid innen de er der, og så vil man da ha anledning til å overveie imens. Under den overveielse vil det selvfølgelig også ha sin store betydning hva Tyskland imidlertid foretar seg, for vi forstår jo alle at Tyskland ikke akter å sitte med hendene i skjøtet, og det de gjør, vil da også kunne komme til å bli avgjørende for den stilling vi må ta overfor det av England utlagte minefelt. Jeg er altså nærmest av den oppfatning at vi må innstille oss på å gå til aksjon for å verge vår nøytralitet. Det er vel sannsynlig at det kun blir et forsøk, men et forsøk er jo allikevel noe, og jeg tror vi må ha så mye å henvise til som at vi har gjort et

1) forsøk, hvis vi skal kunne ha håp om å unngå en krig med Tyskland.

Med hensyn til en aksjon gjennom Folkeforbundet er jeg kommet til det, etter å ha overveid dette siden møtet i utenrikskomiteen i formiddag, at det vil ha liten «zweck», at det vel kanskje også bare kan skade, fordi jo Folkeforbundet anses som representant for den ene part, og den ene part, nemlig vestmaktene, har jo også der all makt, så jeg tror ikke det kommer til å føre til noe resultat og heller ikke vil være til gagn for saken i sin alminnelighet. Derimot en fellesaksjon fra de nøytrale synes jeg det er grunn til å søke å reise snarest mulig. Jeg kan nok være enig med hr. Lykke i at vi akkurat på denne sak kanskje ikke vil være i stand til å reise noen verdensopinion med De forente staters støtte, men det skulle dog være sannsynlig at vi vil ha våre naboland med oss, for Sverige vil jo med en gang bli implisert her. Det vi alle venter vil skje, er jo at Tyskland vil søke å gjøre mottrekk ved å hindre skipsarten fra vårt nøytrale farvann, og da vil også den svenske eksport og tilførslene til Sverige bli hindret. Og vi har jo allerede fra Danmark sett hvor alvorlig de ser på situasjonen, idet de kan vente, at når England ikke respekterer Norges nøytralitet, vil det neste være at Tyskland ikke respekterer Danmarks og kan ville trekke Danmark inn i krigen under påskudd av dette. Jeg skulle derfor tro at Danmark og Sverige vil være likså ivrige som vi for en felles aksjon, og vi vil kunne få Holland og Belgia og forhåpentlig også De forente stater med, i hvert fall når vi ikke gjør aksjonen ensidig, men også tar sikte på en kraftig protest mot de krenkelser som skjer fra Tysklands side overfor den nøytrale skipsfart, også overfor skipsfart fra nøytral havn til nøytral havn.

Med hensyn til den økonomiske forberedthet i den nåværende situasjon er jeg enig med hr. Sverdrup i, at jeg tror vi nå må innstille oss på en ganske annen husholderering med de forsyninger vi har i landet, og jeg er også enig i at vi først og fremst må ta sikte på forbruket av bensin, selv om vi har atskillig bensin i landet. I Sverige får de jo ikke lov til å kjøre med private biler i noen større utstrekning, og visstnok heller ikke i Danmark. Det er ikke naturlig at vi skal kunne kjøre så meget vi vil slik som situasjonen nå er blitt, og de samme hensyn kan komme til å gjelde andre ting. Jeg vil si at den stilling saken nå er kommet i vil også gi de sterkeste oppfordringer til, at vi gjør mer alvor av vår forberedthet, når det gjelder vårt lands egen produksjon av livsfornödenheter. Det blir jo tydeligere og tydeligere, at vi blir henvist til

hva vårt eget land kan skaffe til veie, og da er det sikkerlig ingen tid å spille, hvis vi skal kunne få utrettet noe i inneværende år til styrkelse av vår stilling i den henseende. Det er jo også ganske klart, at når England våger å behandle oss så nonchalant som det gjør, så er det, som et engelsk blad også uttalte, fordi de har den letteste adgang til å ta et strupetak på oss ved å nekte oss de forsyninger vi trenger. Der er vi jo ganske annerledes svakt stilt enn f. eks. Sverige, og enhver styrkelse av vår egen produksjon av livsfornödenheter vil gjøre oss sterkere i våre bestrebelsler for å kunne holde oss nøytrale. Når det gjelder den økonomiske forberedthet, vil jeg også nevne, hva jeg var inne på i utenrikskomiteen i dag, at vi jo nå må gå ut fra, at Tyskland vil gjøre mottrekk ved å hindre vår eksport og vår import gjennom vårt nøytrale farvann, og det tilsier, mener jeg, at man må legge planer for hvordan vi da skal kunne klare oss økonomisk. Jeg vet ikke om slike planer er lagt. Er det ikke skjedd, så mener jeg man øyeblikkelig fra Regjeringens side må ta forholdsregler til å sette de beste menn vi har i landet, til å planlegge hvordan vi skal klare oss, når vår eksport og import mer eller mindre blir stengt ad de normale veier, hvordan vi kan komme fram med våre jernbaner, og hvordan vi i det hele tatt kan ordne oss. Det er jo mulig at det kan bli en konvoiering fra Englands side som strekker seg helt til Fredrikstad, til svenskekysten, men vi kan jo ikke stole på at det vil bli så lett for England som å konvoiere fra vår vestkyst. Jeg er helt enig med hr. Hambro i hva han uttalte i utenrikskomiteen i dag og understreket, at vi ved alle våre bestrebelsler må ta sikte på å holde oss utenfor krigen, utenfor partitagen i krigen både på vestmaktene side og på Tysklands side, og jeg er også enig i at vi i siste instans må søke å hindre å komme i krig med England iallfall, men vi får da håpe det blir lenge til at vi må ta standpunkt i så henseende, og at vi kan være i stand til å holde oss utenfor så lenge som mulig.

Presidenten: Med Stortingets samtykke vil presidenten gi forsvarsministeren høve til å gi en melding til Stortinget.

Statsråd Ljungberg: I forbindelse med de opplysninger jeg nylig gav om torpederinger her sydpå, skal jeg få referere følgende melding som er telegrafert til kommanderende general fra distriktskommandosjefen i Kristiansand kl. 17,35. General Liljedahl ringte kl. 17,35 fra Kristiansand og sa, at etter en melding fra politimesteren i Lillesand var det kommet inn ca. 100 mann fra det tyske skip

22
13!

X.16.
11

Ljungberg

M!
11

X

som ble torpedert utenfor Lillesand i formiddag (Rio de Janeiro). De var i grå uniformer og hadde håndbøker med regimentsnummer. Tyskerne meddelte, at det også hadde vært hester og kanoner ombord i skipet, og det var blitt sagt dem, at de nå var på vei til Bergen for etter anmodning fra den norske regjering å hjelpe nordmennene. En del folk kommer også inn til Kristiansand. 3dje divisjon sender en militær kommando til Lillesand for å ta seg av tyskerne og foreløpig internere dem.

Moseid: Nå står Stortinget igjen overfor en beklagelig situasjon, hvor Stortinget er den siste instans som får autentiske opplysninger om de meldinger som er løpt inn til utenriksledelsen i vårt land. Den ærede utenriksminister og andre har sagt, at det er nødvendig å bruke atskillig tid for å sette seg inn i de spørsmål som det her gjelder. Det er jeg for min del i alminnelighet enig i, men det gis situasjoner hvor det eneste håp om et heldig utfall ligger i at det handles lynsnart, og en slik situasjon forelå fredag kveld. Det eneste håp om å avverge den nøytralitetskrenkelse som da tydelig var varslet, lå i at protesten nådde fram før krenkelsen var skjedd, og det kunne vært gjort. Jeg går ut fra at Utenriksdepartementet kunne ha maktet å legge fram de noter som var kommet fra England, i brukbar oversettelse for en riktig forståelse av deres innhold, og allerede straks burde da Regjeringen søkt Stortinget og sørget for, natt eller dag, at der var utgått protest mot en slik krenkelse som der var varslet. Det å protestere etter at handlingen er skjedd, er vel en selvsagt nødvendig ting, men det er vel også nokså håpløst å vente, at det vil ha de forønskede virkninger. Og her fikk vi også oppleve en ganske eiendommelig form for behandling, idet Stortingets president på Stortingets vegne gav enstemmig tilslutning til en protest som Stortingets medlemmer overhodet ikke hadde hatt anledning til å ytre noen som helst mening om. Ville det ikke her nå vært naturlig og riktig, at Regjeringen hadde henvendt seg direkte til Stortinget og ikke forkludret denne sak ved å ta en komitébehandling på forhånd, før Stortinget fikk meddelelsen om hva der virkelig forelå? Jeg mener det, og jeg mener også at for fremtiden bør det være mulig å oppnå et mer intimt samarbeid mellom regjering og storting i de spørsmål som er av så vital betydning for vårt land. Jeg har inntrykk av at der er en systematisk bestrebelse på å holde Stortinget utenfor i lengste laget, og det er farlig. Jeg hørte den ærede forsvarsminister sa, at det var truffet forholdsregler

for å legge ut miner i Oslofjorden — jeg går også ut fra andre steder i vårt land. For mitt vedkommende vil jeg si at jeg ville ha sett det som en betryggelse, om alle miner var lagt ut nå, og i hvert fall ville jeg anse det som noe som skulle være selvfølgelig, at man øyeblikkelig, så snart dertil er anledning, går i gang. For alt hva vi vet kan vi være blandet opp i krigen før vi forlater denne sal, så alvorlig er situasjonen i øyeblikket, det må vi alle kunne forstå. Jeg er selvsagt enig i, at når en av de krigførende har krenket vår nøytralitet og lagt miner ut i vårt nøytrale farvann, så det er vår plikt og vår rett å gjøre hva vi kan for å få dem fjernet, og det må vi selvsagt gjøre. Det er i ethvert fall det eneste som muligens kan beskytte oss imot at den annen part tar tilsvarende eller andre, verre skritt overfor vår nøytralitet.

Jakob Vik: Vårt land er nå kommet opp i en svært vanskelig stilling, og det er sikkert uhyre bekymringsfulle timer for Regjeringen så vel som for Stortinget og det hele folk. Jeg for min del mener at det mest konkrete her og det som er det aktuelle, det er å komme til klarhet over om man skal gå til å ta minene vekk igjen, etter at England formodentlig svarer avvisende på den note som er sendt. Jeg har ikke noen tro på at England svarer ja på den oppfordring. Jeg tror Regjeringen får handle etter det den har sagt sist, at den forbeholder seg handlefrihet i hvilken som helst retning. Uansett hvor vår sympati er plasert hos de krigførende, så må vi av hensyn til oss selv og vergingen av vår nøytralitet ikke uten videre tåle, at en av de krigførende makter uten videre legger miner i vårt farvann og stenger det, ikke bare for de krigførende, men også for vår ordinære kysttrafikk. Det er et slikt overgrep overfor folkeretten, at de som har lagt miner ned heller ikke for alvor kan vente at vi kan tåle dette, etter alt hva vi har sagt om at vi vil holde oss nøytrale, og hvis ikke Norge straks tar åtgjerder her, så kan en føle seg temmelig trygg på at den annen part tar repressalier, og de kan ikke være langt borte. La oss da gjøre hva vi kan for at mistroen og motviljen mot mineleggingen blir plasert der den bør være, og ikke imot vårt folk og land. Det kan alene gjøres ved at vi utfører dette vanskelige arbeid. Lykkes det, er det bra, lykkes det ikke etter de største anstrengelser, så er ikke ansvaret vårt. Ingen av de krigførende kan vente, at vårt vesle land kan verge seg mot slikt stygt overfall. Jeg vil altså, selv om utenriksministeren sa at en skulle vente med drøftingene til vi hadde hørt mer om saken — — —